

Vogels in Zutphen en omgeving 2006

Jaarboek 2006

Dit is een uitgave van de
Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving

Colofon

© Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving 2007

p/a Secretaris M. van der Weide

Hobbemakade 37

7204 BL Zutphen

www.vwg-zutphen.nl

Tekst: Steven de Bie, Johan Blanksma, Wim Bosma, Symen Deuzeman (SOVON), Jan Eshuis, Henk-Jan Hof, Jan Hof, Michel Klemann, Adri Mulder, Frans Parmentier, Jeroen Philippona, Jules Philippona, Michiel van der Weide.

Illustraties: Jeroen Kuipers (omslag & tekeningen binnenwerk)

Samenstelling & redactie: Michiel van der Weide

Eindredactie: Sabien van Harten

Ontwerp & lay-out: Martine van Harten

Omslag: Peter Eekelder

Inhoudsopgave

	Bladzijde
Voorwoord	
1 Maandelijkse watervogeltellingen langs de IJssel 2005 - 2006	6
2 Broedvogels van woonwijk 'De Ooyerhoek' 2001 en 2006	14
3 Broedseizoen Oeverzwaluwen Bronsbergen 2006	18
4 www.vwg-zutphen.nl	20
5 Bekvechten	21
6 De Huiszwaluw in de streek van IJssel en Berkel	22
7 De roofvogels van Hackfort en Starink in 2006	26
8 Broedvogels van het landgoed Hackfort: deelgebied Baakse weg - Veengoot	30
9 Fazanten in de omgeving van Zutphen	36
10 Weidevogels Tichelbeekse waarden 2006 (Zutphens deel)	38
11 Duiven tellen in de binnenstad	42
12 Broedvogels van het Landgoed Voorstonden in 2006	46
13 Een IJsvogelbroedwand in de Klarenbeek	48
14 Zeldzame broedvogels en kolonievogels 2006	50
15 Bestuursverslag 2006	52

Bronkhorsterwaard 11 augustus 2006 (foto Michel Klemann).

Voorwoord

Dit jaarboek geeft een overzicht van de inspanningen van de Vogelwerkgroep Zutphen e.o in het afgelopen jaar. 2006 was het eerste volledige jaar dat onze vereniging bestond. In het voorwoord van het eerste jaarboek, dat van 2005, schreef ik van een vliegende start. Na het overzien van het tweede jaar wordt duidelijk dat de VWG Zutphen e.o. haar activiteiten verder heeft uitgebreid en dat die activiteiten zeer gevarieerd zijn.

Het jaarboek opent met een artikel over watervogeltellingen van de hand van Michel Klemann, die ook de wedervaren van onze website als webbeheerder beschrijft. Naast broedvogelinventarisaties (stadsvogels, roofvogels, Huiszwaluwen, Fazanten) volgen verder artikelen over kunstmatige broedvoorzieningen voor Oeverzwaluw, IJsvogel en (indirect) Stadsduif. Frans Parmentier bericht over de goede resultaten van zijn inspanningen voor de weidevogels in de Tichelbeekse waarden. Wim Bosma zoemt in op de territoriumperikelen van Vinken in de Stokebrandsweerd. Jeroen Philippona doet verslag van de activiteiten van het bestuur.

Henk-Jan Hof wekt de indruk vrijwel dagelijks bezig te zijn met de vogels in en rond Zutphen. Van de hand van laatstgenoemde vindt u in dit boek drie artikelen. Dit jaarboek kent maar liefst 14

auteurs, waaronder 7 gewone leden. Dit is een welkome verbreding in vergelijking met vorig jaar.

Met dit jaarboek is een belangrijk deel van het wel en wee van de vogelwereld in Zutphen en omstreken in 2006 vastgelegd. Leggen we dat naast de doelstellingen van de werkgroep: onderzoek, educatie en beleidsbeïnvloeding ten behoeve van de wilde avifauna, dan stemt dit tot grote tevredenheid. Natuurlijk kan er nog veel meer worden gedaan ten behoeve van vogels in ons territorium. Wij nodigen eenieder die de Zutphense vogelwereld een warm hart toedraagt uit, om met ons mee te doen en in een volgend jaarboek van zijn of haar ervaringen verslag te doen.

Tot slot mag niet onvermeld blijven dat Jeroen Kuipers weer tekent voor een aantal schitterende illustraties, terwijl Michiel van der Weide evenals vorig jaar de stuwende motor is geweest achter deze publicatie. Zonder zijn inzet was dit boek niet tot stand gekomen.

Adri Mulder
voorzitter
Stokebrand 572
7206 ET Zutphen
0575-521468
adri.mulder@planet.nl

1 Maandelijksse watervogeltellingen langs de IJssel 2005 - 2006

door Michel Klemann

Al tientallen jaren worden watervogeltellingen uitgevoerd in de uiterwaarden van de Grote Rivieren. Het gros van deze tellingen valt binnen het kader van de watervogelmonitoring in Nederland zoals die georganiseerd worden door SOVON Vogelonderzoek Nederland. De monitoring bestaat uit het tellen van watervogels binnen begrensde telgebieden, binnen een vastgelegde periode van het jaar, op vaste telweekenden, volgens vastgelegde telmethoden (van Roomen *et al.* 2003).

Eén van de belangrijke watervogelgebieden in Nederland wordt gevormd door de IJssel met aangrenzende uiterwaarden (van Roomen *et al.* 2000). Vanaf de Nederrijn in het zuiden tot aan het Ketelmeer in het noorden is dit langgerekte gebied verdeeld in een groot aantal telgebieden. De maandelijks teldata vallen in de periode september tot en met april, in het weekend dat het dichtst bij de 15e van de betreffende maand ligt.

In januari 2005 nam ik de telgebieden RG2181 (Bronkhorsterwaarden) en RG 2182 (uiterwaarden Zutphen) over van Henk-Jan Hof die beide gebieden de jaren daarvoor had geteld. Een telling begon een paar uur na zonsopgang en duurde meestal ongeveer drie uur. Waar nodig, zijn lopend insteken in het gebied gemaakt om van een andere hoek op de plassen te kunnen kijken of om te zien wat er zich tussen de strekdammen van de IJssel bevindt. Wanneer grote aantallen ganzen op de graslanden zaten of wanneer de plassen bedekt waren met eenden,

werd – om de vogels niet te verjagen – op gepaste afstand geteld. Hierdoor werden kleine aantallen verdekt opgestelde steltlopers of rustende eenden op de oever gemist maar dit heeft de aantallen niet wezenlijk beïnvloed. Andere redenen om gebieden niet te betreden waren hoog water of stieren in de wei.

Eenmaal begonnen met de maandelijks tellingen besloot ik om naast de officiële data in de tussenliggende maanden mei tot en met augustus door te gaan met tellen om zo een jaarrond overzicht van aanwezige vogels te krijgen. Behalve de 'reguliere' soorten die onder de noemer van het watervogelproject vallen, heb ik maandelijks ook roofvogels en Patrijs geteld. In 2005 en 2006 heb ik in 24 maanden een telling uitgevoerd. In dit verhaal doe ik kort verslag van de bevindingen.

Ligging en gebiedsbeschrijving

Beide telgebieden liggen aan de oostkant van de IJssel. De Bronkhorsterwaarden (RG2182, 152 ha) bestrijkt van noord naar zuid het gebied van de Oude IJsselbrug tot aan de Groene Jager. De uiterwaarden Zutphen (RG2181, 234 ha) van de Groene Jager tot aan de Veerweg bij Bronkhorst. De begrenzing aan de west- en oostzijde van de telgebieden zijn respectievelijk het midden van de IJssel en de winterdijk (zie figuur 1.1).

Spoorbrug tot en met Helbergen

Dit deel langs de IJssel behoort tot het verstedelijkt gebied zonder uiterwaarden. Het is een stuk IJsseloever waar vooral cultuurvolgers als meeuwen, Wilde Eenden en Meerkoeten zich ophouden.

Helbergen - Stokebrandsweerd

In het noordelijkste deel vindt veel verstoring plaats door wandelaars en hun loslopende honden. Wanneer er geen koeien lopen, zijn er dagelijks bijna permanent loslopende honden aanwezig. Alleen op en tussen de pieren kunnen vogels langdurig verblijven. Het zijn vooral Smienten die hier nog zitten en het water van de IJssel gebruiken om aan honden te ontsnappen. Vanaf de plas in Stokebrandsweerd worden de uiterwaarden veel breder en is het meteen een stuk rustiger. Het aantal vogels neemt hier toe en in en rondom de plas zijn soorten te vinden als

Dodaars, Blauwe Reigers, Buizerds, Krakeenden, af en toe een IJsvogel en soms na hoog water steltlopers. Dit gebied wordt momenteel ingericht als natuurgebied met wateropvang in combinatie met recreatief gebruik. Het gebied ten zuiden van de brug is aangewezen als ganzenopvanggebied. Aan het begin en aan het eind van het broedseizoen foerageren hier vooral Grauwe Ganzen.

Bronsbergen

Het stuk uiterwaard ter hoogte van Bronsbergen is wat hoger gelegen en staat weinig onder water. Bebouwing, bosjes en de sterke stroming in deze IJsselbocht zorgen voor een wat mindere geschiktheid voor watervogels.

Eltenplas tot Groene Jager

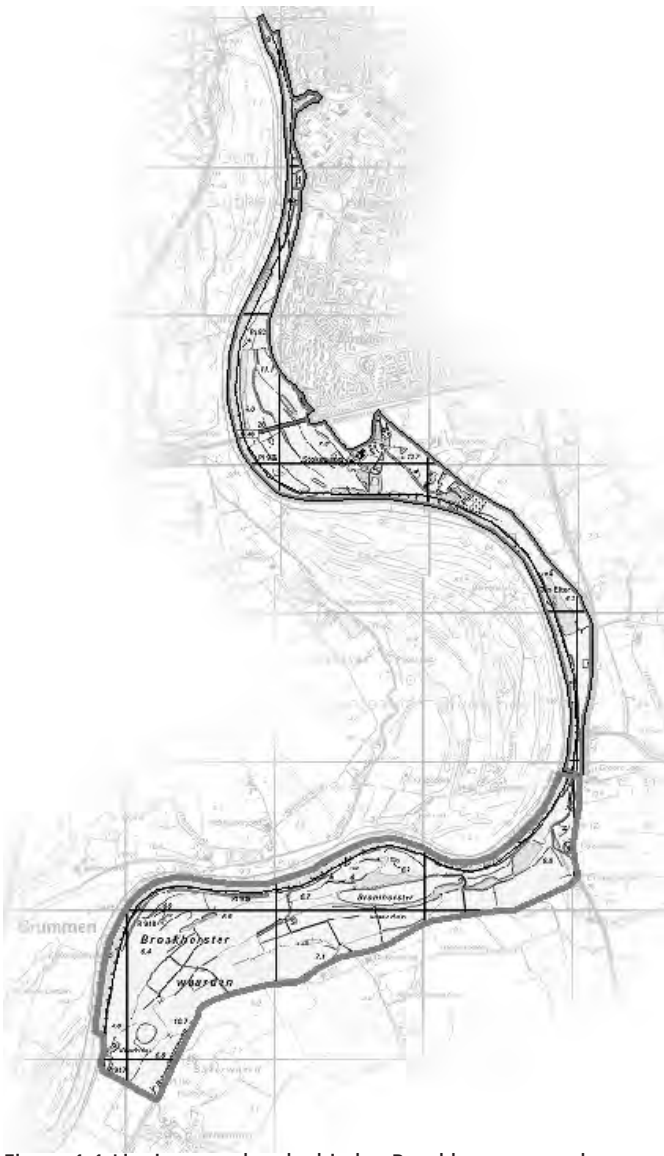
De Eltenplas en de aangrenzende graslanden zijn voor veel vogelsoorten een belangrijk gebied. Vogels op de plas zijn vaak aan het zicht onttrokken door de wilgenbegroeiing langs de oevers. Bij een normale waterstand zitten er allerlei soorten eenden. Wanneer de plas bijna droog valt wordt het een geschikt foerageergebied voor reigers en grote meeuwen die dan de stervende vissen opvreten zodat er geen rottende lijken blijven liggen. Op de aangrenzende graslanden zitten soms grote aantallen ganzen; in de bomen zitten Aalscholvers en wanneer het drassig is na hoogwater zitten er rondom de plas veel steltlopers en foerageren er Ooievaars. De plas is verstoringgevoelig. Eén wandelaar met een raggende hond of een sportvisser langs het water is voldoende om alle vogels op en rondom de plas te doen wegvliegen. Deze situatie kan leiden tot lage aantallen vogels.

Bronkhorsterwaard-oost

De hele Bronkhorsterwaarden vallen tegenwoordig onder de opvanggebieden voor ganzen. Wapperende stukken plastic om ganzen te verjagen, knalapparaten, jacht en mensen de ganzen verjagen behoren voorlopig tot het verleden. De oostelijke helft, de oevers van de grote plas, is een belangrijk watervogelgebied. Veel eenden, ganzen en Aalscholvers, en soms flinke aantallen steltlopers brengen hier tegenwoordig rustend en foeragerend de dag door, maar ook hier zitten sportvissers soms urenlang langs de waterkant zodat de plas vrij blijft van vogels op een enkele eend of Fuut na.

Bronkhorsterwaard-midden

Het middelste deel van de Bronkhorsterwaarden is voor een deel in handen van Staatsbosbeheer. Kolganzen en Grauwe Ganzen foerageren hier soms in forse aantallen. De relatie met de overkant van de IJssel is van groot belang. Verstoring aan de ene oever, doet veel vogels besluiten even de IJssel over te steken tot de rust is weergekeerd. Op de niet-toegankelijke ondiepe plas in het centrale deel dobberen vaak grote aantallen eenden en langs de oevers bevinden zich verschillende soorten steltlopers. In de bomen zitten vaak Aalscholvers en het is de beste plek om foeragerende Grote Zilverreigers tegen te komen.

Figuur 1.1 Ligging van de telgebieden Bronkhorsterwaarden en uiterwaarden Zutphen.

Tabel 1.1 Gesommeerde gebiedstotalen van de telgebieden RG2181 (Bronkhorsterwaarden) en RG2182 (uiterwaarden Zutphen) in 2005 en 2006 op basis van 24 maandelijkse tellingen.

Soort	RG2181	RG2182
Dodaars	6	6
Bruine Kiekendief	1	0
Fuut	38	31
Blauwe Kiekendief	2	0
Aalscholver	326	121
Grauwe Kiekendief	1	0
Grote Zilverreiger	18	0
Havik	3	0
Blauwe Reiger	119	52
Sperwer	3	1
Ooievaar	30	4
Buizerd	110	22
Knobbelzwaan	98	19
Torenvalk	42	21
Zwaangans	16	0
Smelleken	1	1
Toendrarietgans	33	0
Boomvalk	3	2
Kolgans	22104	1726
Patrijs	2	0
Grauwe Gans	2257	555
Waterhoen	11	17
Soepgans	20	9
Meerkoet	1238	576
Sneeuwgans	6	0
Scholekster	67	88
Grote Canadese Gans	42	11
Kievit	5131	1963
Kleine Canadese Gans	2	0
Watersnip	36	0
Brandgans	373	1
Grutto	13	0
Nijlgans	163	19
Wulp	160	12
Bergeend	37	37
Tureluur	23	13
Smient	5249	2349
Groenpootruiter	14	0
Krakeend	187	89
Witgat	11	14
Wintertaling	862	434
Oeverloper	28	18
Wilde Eend	1918	2242
Kokmeeuw	3972	888
Pijlstaart	15	3
Stormmeeuw	1183	199
Zomertaling	26	1
Kleine Mantelmeeuw	32	23
Slobeend	135	8
Zilvermeeuw	14	49
Tafeleend	374	67
Geelpootmeeuw	0	1
Kuifeend	224	41
Grote Mantelmeeuw	7	12
Brilduiker	3	0
Visdief	29	25
Nonnetje	3	5
Zwarte Stern	2	0
Grote Zaagbek	4	8
IJsvogel	1	5

Tabel 1.2 Gesommeerde jaartotalen 2005 en 2006 in de telgebieden RG2181 (Bronkhorsterwaarden) en RG2182 (uiterwaarden Zutphen) op basis van 24 maandelijkse tellingen.

Soort	2005	2006
Dodaars	4	8
Bruine Kiekendief	0	1
Fuut	39	30
Blauwe Kiekendief	1	1
Aalscholver	316	131
Grauwe Kiekendief	0	1
Grote Zilverreiger	17	1
Havik	1	2
Blauwe Reiger	105	66
Sperwer	4	0
Ooievaar	25	9
Buizerd	73	59
Knobbelzwaan	57	60
Torenvalk	42	21
Zwaangans	5	11
Smelleken	2	0
Toendrarietgans	5	28
Boomvalk	1	4
Kolgans	7334	16496
Patrijs	2	0
Grauwe Gans	1070	1742
Waterhoen	10	18
Soepgans	9	20
Meerkoet	667	1147
Sneeuwgans	0	6
Scholekster	56	99
Grote Canadese Gans	2	51
Kievit	3170	3924
Kleine Canadese Gans	0	2
Watersnip	5	31
Brandgans	355	19
Grutto	3	10
Nijlgans	62	120
Wulp	25	147
Bergeend	18	56
Tureluur	10	26
Smient	3321	4277
Groenpootruiter	0	14
Krakeend	97	179
Witgat	13	12
Wintertaling	685	611
Oeverloper	7	39
Wilde Eend	1863	2297
Kokmeeuw	1524	3336
Pijlstaart	8	10
Stormmeeuw	67	1315
Zomertaling	9	18
Kleine Mantelmeeuw	32	23
Slobeend	14	129
Zilvermeeuw	17	46
Tafeleend	293	148
Geelpootmeeuw	1	0
Kuifeend	108	157
Grote Mantelmeeuw	8	11
Brilduiker	0	3
Visdief	27	27
Nonnetje	1	7
Zwarte Stern	2	0
Grote Zaagbek	12	0
IJsvogel	5	1

Bronkhorsterwaard-west

De oostelijke helft van de Bronkhorsterwaard bestaat voornamelijk uit geëgaliseerde en intensief gebruikt grasland. Voor een uiterwaard is het een oninteressante biotoop, het best te kenmerken als 'ecologische woestijn'. Maar wanneer de voedselcondities door opkomend of wegstromend water goed zijn, of het gras geschikt is voor ganzen, wordt dit terrein wel door vogels bezocht.

Resultaten

Om de verschillen en overeenkomsten te laten zien zijn in tabelvorm een aantal vergelijkingen gemaakt tussen de gebieden en tussen de 12 maanden van het jaar. Een vijftal meer gedetailleerde tabellen met soort en aantal per maand per telgebied en de jaartotalen staan op de website van de Vogelwerkgroep (www.vwg-zutphen.nl). Hier is tevens informatie per telling te vinden met foto's van het gebied.

Soorten en aantallen per telgebied

Voor de vergelijking tussen beide telgebieden zijn de aantallen van de 24 tellingen tussen januari 2005 en december 2006 per telgebied bij elkaar opgeteld en weergegeven in tabel 1.1.

De Bronkhorsterwaarden (RG2181) zijn zowel in soorten als aantallen rijker dan de uiterwaarden bij Zutphen (RG2182) met respectievelijk 59 tegen 45 getelde soorten en respectievelijk 47.000 tegen 12.000 vogels. Een verklaring hiervoor is de relatieve rust in de Bronkhorsterwaarden, maar vooral ook de grote plas aan de oostkant, de uitgestrekte graslanden en de plas in het centrale deel waar grote aantallen vogels langdurig en relatief ongestoord kunnen verblijven. Er zijn

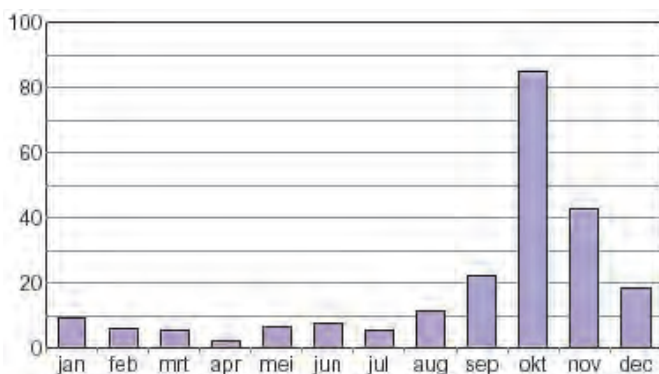
brede uiterwaarden, afwisselende en niet toegankelijke plassen, weinig bebouwing en opgepaste vogels hebben de mogelijkheid om tijdelijk uit te wijken naar de overkant van de IJssel. In RG2182 ontbreekt het momenteel vooral aan langdurige rust.

Soorten en aantallen per jaar

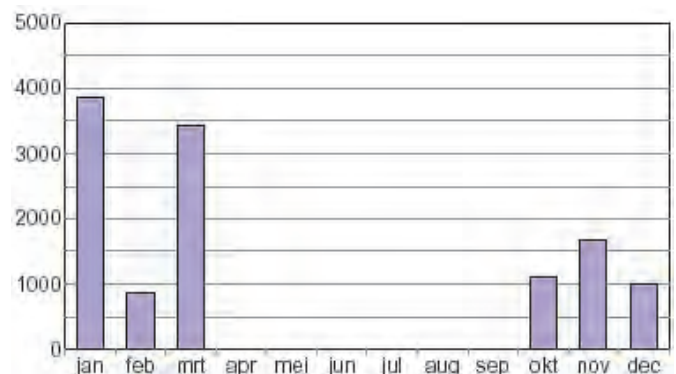
Niet ieder jaar is gelijk en daarmee schommelen verspreiding, soortensamenstelling en aantallen. Zowel in 2005 als in 2006 werden 54 soorten water- en roofvogels geteld. Het verschil in aantal vogels van de gesommeerde aantallen per jaar is duidelijk groter met respectievelijk 21.600 en 37.000 vogels. Tijdens een nat voorjaar blijven veel doortrekkende vogels langer hangen dan in droge perioden. Enkele soorten zijn in 2006 in veel grotere aantallen geteld dan het jaar daarvoor. Dit is met name het geval bij ganzen, grondeleenden, Meerkoet, Kievit, Kok- en Stormmeeuw. Vermoedelijk speelt hierbij de afnemende jacht in het gebied een grote rol. Door een afnemende jachtdruk worden vogels minder schuw zodat vogels dan vliegen minder snel wegvliegen en de negatieve effecten van recreatie afnemen. Hierdoor is er een uitbreiding van geschikt foerageergebied opgetreden. Voorheen schuwe vogels als Kolganzen en Smienten kunnen tegenwoordig dicht benaderd worden zonder dat er meteen paniek uitbreekt. Ik verbaas me er het laatste jaar steeds opnieuw over wanneer ik op de dijk, schuin onder me, de Kolgans families schuin omhoog naar mij zie opkijken zonder volledig in paniek te raken.

Soortbeschrijvingen

De meeste vogels zijn aanwezig vanaf oktober tot en met april. De IJsselvallei is in deze

Figuur 1.2 Gemiddeld aantal Aalscholvers per maand (2005-2006).

Figuur 1.3 Gemiddeld aantal Kolganzen per maand (2005-2006).

periode een interessant gebied voor watervogels als Aalscholver, Kolgans, Smient, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Tafeleend, Kuifeend, Kokmeeuw en Stormmeeuw. Steltlopers springen er vooral uit in de maand april wanneer er belangrijke doortrek naar de noordelijke broedgebieden plaats vindt. Ik beperk me wat betreft de soortbeschrijvingen tot een paar karakteristieke soorten.

Aalscholver

Het hele jaar rond kunnen Aalscholvers gezien worden. Tijdens het vissen in de IJssel kunnen ze onopvallend opereren, maar anders staan ze veelal opvallend met de vleugels te wapperen op de strekdammen of boven in de bomen. Oktober is de maand dat veel Aalscholvers Nederland verlaten. De IJssel wordt deels gebruikt als trekroute. Het hoogst getelde aantal was 149 exemplaren op 14 oktober 2005. Na oktober nemen de aantallen weer snel af om van januari tot en met augustus op een laag peil te blijven.

Kolgans

In januari 2006 bleek de Kolgans de meest algemene vogel binnen de grenzen van het werkgebied van de Vogelwerkgroep. Deze talrijkheid wordt bevestigd met de maandelijkse watervogeltellingen. Het hoogst getelde aantal van 5243 exemplaren viel op 18 maart 2006. De hele Bronkhorsterwaarden vallen onder de opvanggebieden voor ganzen en daar wordt dankbaar gebruik van gemaakt. De vogels verblijven op de grotere plassen in de uiterwaarden om daar te drinken en te badderen. Gefoerageerd wordt er in de graslanden in de uiterwaarden en de laatste paar jaar ook steeds meer buiten de IJsselvallei.

Grauwe Gans

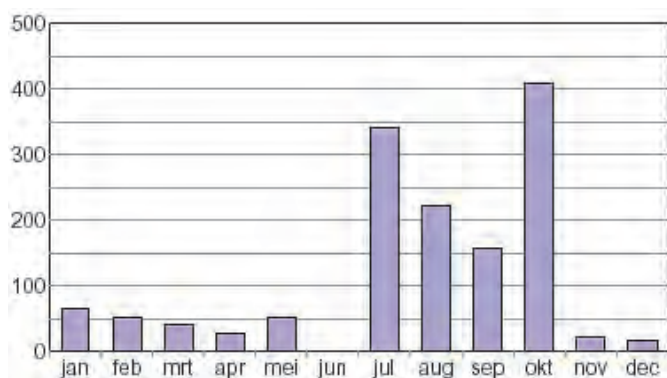
Grauwe Ganzen verblijven het jaar rond in het gebied, met het laagste aantal in juni wanneer veel vogels bezig zijn met de rui van slagpennen. Wanneer ganzen de slagpennen ruiën kunnen ze niet vliegen en zijn daardoor kwetsbaar. Speciaal voor deze rui vertrekken ze naar veilige gebieden elders. Meteen daarna verschijnen ze weer en in de periode juli tot en met oktober zijn de aantallen het hoogst met tussen de 200 en 400 vogels en 430 exemplaren op 11 augustus 2006 als recordaantal. Tussen november en juni liggen de aantallen meestal onder de 100 met juni als dieptepunt: Eén waargenomen exemplaar tijdens de twee tellingen.

Smient

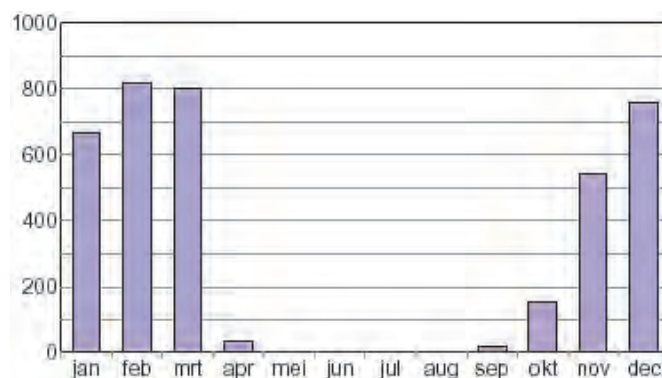
Hoewel vaak een onbekende eend voor de 'niet-vogelaar', is de Smient in Zutphen en omgeving in aantal talrijker dan de Wilde Eend. In de regio is de verspreiding van Smienten overdag grotendeels beperkt tot de IJssel waar ze langs oevers van plassen zitten, vaak tussen de Kolganzen op de graslanden en tussen de strekdammen van de IJssel. In september verschijnen de eerste vogels; in oktober de eerste groepen en vanaf november tot en met maart zijn Smienten talrijk met permanent tussen de 500 en 800 vogels. Het maximum van 1156 viel op 15 december 2006. Gelukkig worden er steeds minder Smienten afgeschoten. Hierdoor verdwijnt de schuwheid en is recreatie in de uiterwaarden voor Smienten steeds minder een probleem. Smienten zijn in de IJssel o.a. bij het gemaal Helbergen van heel dichtbij te bewonderen.

Wilde Eend

Het hele jaar rond zijn Wilde Eenden in de uiterwaarden aan te treffen. Na het broed-

Figuur 1.4 Gemiddeld aantal Grauwe ganzen per maand (2005-2006).

Figuur 1.5 Gemiddeld aantal Smienten per maand (2005-2006).

seizoen lopen de aantallen op tot honderden met de grootste aantallen in de periode november tot en met februari en 559 exemplaren als geteld maximum op 18 februari 2006. De afhankelijkheid van stilstaand water is groter dan bij de Smient. Wilde Eenden houden zich bij voorkeur op in de Eltenplas en de plassen in de Bronkhorsterwaarden, hun voedselgebieden. Smienten zijn ook gebonden aan water, maar vooral voor hun rust. Foerageren gebeurt op grasland.

Kuifeend

Kuifeenden waren niet talrijk en de verspreiding bleef beperkt tot de aanwezige plassen in de Bronkhorsterwaarden en Eltenplas. Op de IJssel zelf zaten overdag nauwelijks Kuifeenden. In de Vijver in Zutphen zitten vaak meer Kuifeenden dan in mijn telgebieden. Vanaf december lopen de aantallen in de uiterwaarden op, om in april het maximum te bereiken. Het hoogst getelde aantal was 62 exemplaren op 17 april 2006. Daarna nemen de aantallen abrupt af wanneer de vogels weer terug gaan naar hun broedgebieden.

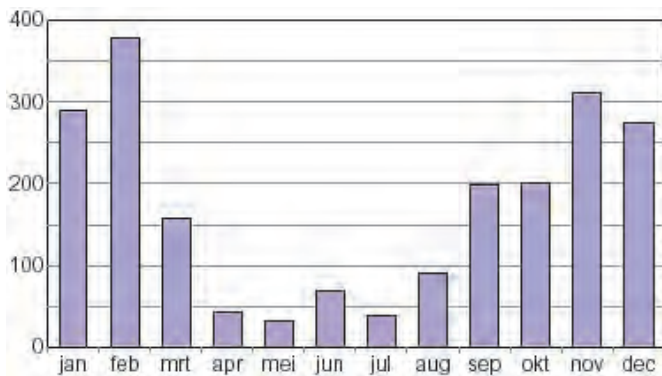
Roofvogels

Roofvogels doen niet mee in de watervo-

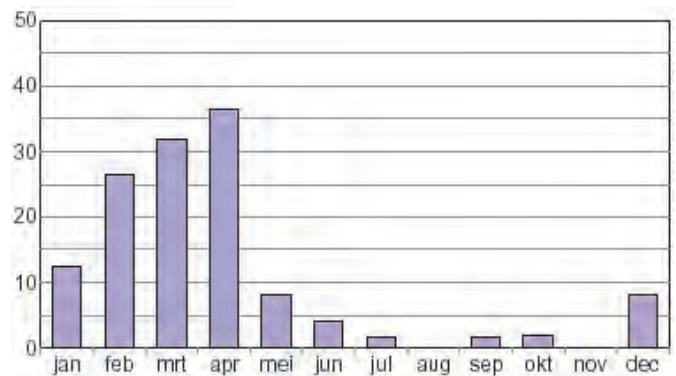
gelmonitoring maar zijn wel iedere maand geteld. Vanwege de openheid van het gebied is deze groep eenvoudig mee te nemen. De wisselende aantallen worden bepaald door de seizoenen, de beschikbaarheid van voedsel en de waterstanden in de uiterwaarden. In de periode september 2005 tot en met januari 2006 waren er opvallend meer roofvogels dan in de maanden daarvoor en daarna. Grote aantallen muizen zorgen voor een goed voedselaanbod voor Buizerds (maximum van 16 exemplaren in december 2005 en jan 2006) en Torenvalken (maximum van 14 op 16 september 2005). Totaal negen soorten roofvogels werden er tijdens tellingen waargenomen waaronder ook zeldzaamheden als Grauwe Kiekendief (1 exemplaar op 17 april 2006), Blauwe Kiekendief (11 november 2005 en 18 maart 2006) en Smelleken (2 exemplaren op 16 september 2005).

Meerkoet

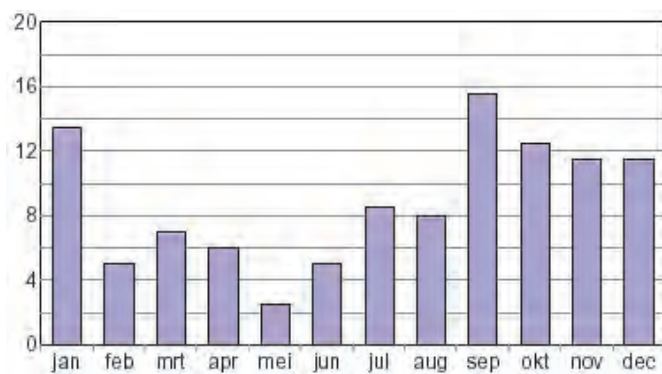
Meerkoetaantallen schommelen maandelijks rond de 50 exemplaren. In januari 2005 en februari en maart 2006 waren de aantallen duidelijk hoger dan dit gemiddelde met als maximum 358 Meerkoeten op 18 maart

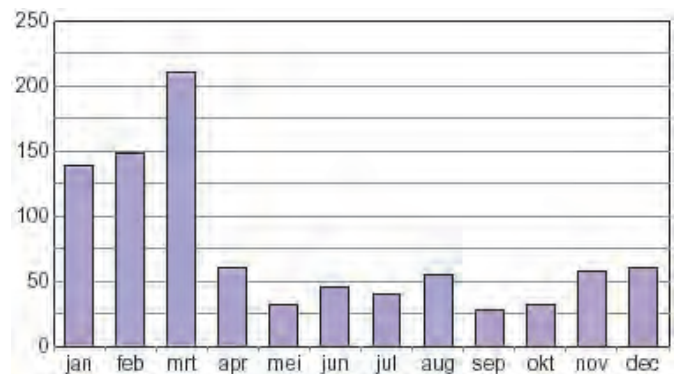
Figuur 1.6 Gemiddeld aantal Wilde Eenden per maand (2005-2006).

Figuur 1.7 Gemiddeld aantal Kuifeenden per maand (2005-2006).

Figuur 1.8 Gemiddeld aantal roofvogels per maand (2005-2006).

Figuur 1.9 Gemiddeld aantal Meerkoeten per maand (2005-2006).

2006. Die dag stonden grote delen van de uiterwaarden plas-dras en van dit tijdelijke ideale foerageergebied werd dankbaar gebruik gemaakt.

Scholekster

Het verloop over het seizoen is heel karakteristiek. In maart komen grote aantallen Scholeksters terug van hun overwinteringsgebieden. Ze verzamelen in groepen langs de IJssel vanwaar ze zich in de weken/maanden daarna verspreiden over de regio. Het hoogst getelde aantal is 40 exemplaren op 18 maart 2006. Vergeleken bij de grote groepen die in die periode aan de westkant van de IJssel te vinden zijn, is dit een laag aantal. Na juli vertrekken ze meteen uit de broedgebieden en verzamelen zich niet meer in groepen in de uiterwaarden zoals Kieviten dit in die periode wel doen.

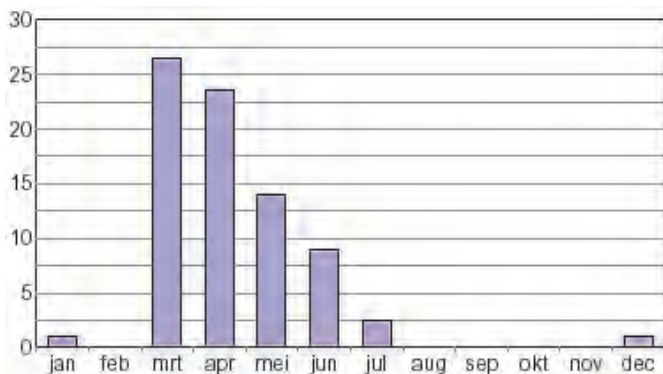
Kievit

In het broedseizoen april en mei lopen de aantallen in de tientallen. Na het broedseizoen, vanaf juni, verzamelen ze zich in de uiterwaarden en omgeving en worden het er al gauw honderden in juli, om vandaar uit later in het najaar weg te trekken. Veel

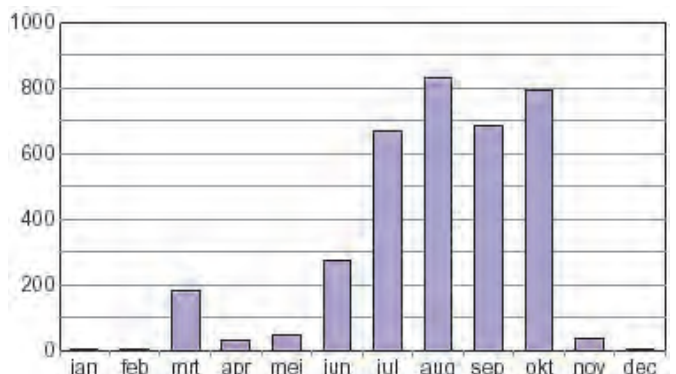
kieviten gebruiken het IJsseldal als trekroute en half november resteren er niet veel meer en zijn ze grotendeels afwezig in december tot en met februari. Vanaf maart komen de broedvogels weer terug en gaat het weer om tientallen. Het hoogst getelde aantal viel op 11 augustus 2006 met 1654 exemplaren.

Kokmeeuw

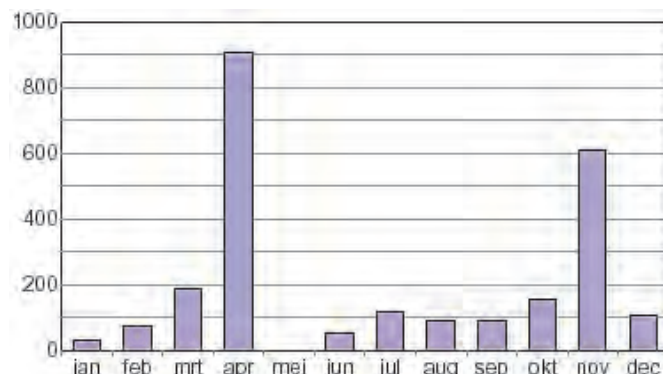
Met de landelijke broedpopulatie van de Kokmeeuw gaat het niet zo best. Sinds 1990 zit er een duidelijke neergaande lijn in zowel het aantal broedvogels als het aantal overwinteraars in Nederland. Op één telling na zijn er altijd Kokmeeuwen gezien, maar de aantallen wisselen maandelijks sterk. Wanneer twee jaar bij elkaar opgeteld worden, springen april en november erbovenuit. Dit wordt in beide gevallen veroorzaakt door slechts één van de twee tellingen in de betreffende maand, te weten 1008 exemplaren op 11 november 2005 en 1810 exemplaren op 17 april. Buiten het broedseizoen zoeken Kokmeeuwen in uitgestrekte gebieden naar voedsel. Wanneer de situatie geschikt is, kunnen in korte tijd vele honderden meeuwen elkaar vinden en het voedselgebied snel exploiteren. De volgende dag kunnen ze weer verdwenen zijn.

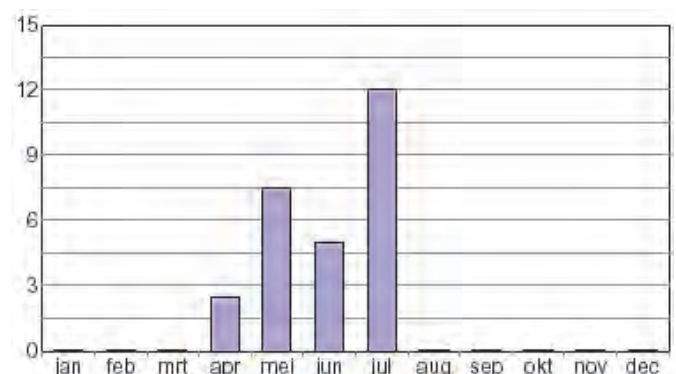
Figuur 1.10 Gemiddeld aantal Scholeksters per maand (2005-2006).

Figuur 1.11 Gemiddeld aantal Kieviten per maand (2005-2006).

Figuur 1.12 Gemiddeld aantal Kokmeeuwen per maand (2005-2006).

Figuur 1.13 Gemiddeld aantal Visdieven per maand (2005-2006).

Visdief

In Zutphen is een kolonie Visdieven aanwezig in De Mars. De vogels ondernemen kilometerslange voedselvluchten, helemaal tot in de Bronkhorsterwaarden, om daar visjes voor hun jongen te vangen. Het maximum getelde aantal Visdieven is 14 op 16 juli 2005, gevolgd door 10 exemplaren op 15 juli 2006. In juli moet er het hardst gewerkt worden om de jongen groot te krijgen en dit is ook de maand dat de jongen de nesten verlaten. Meteen nadat de jongen kunnen vliegen, verlaten Visdieven het gebied.

Overige soorten en de toekomst

Iedere soort heeft zo zijn eigen verhaal. De toename van ganzen in Nederland heeft ook gevolgen gehad voor de uiterwaarden. Grauwe Gans en Kogans zijn duidelijk algemene soorten geworden, maar ook Brandganzen worden in toenemende mate gezien. Canadese ganzen zijn in opmars en zullen in de toekomst jaarlijks in steeds grotere aantallen gezien worden. De eens zo zeldzame Krakend gaat het ook voor de wind. Zomertalingen hebben zich in de Bronkhorsterwaarden, tegen de verdrukking in, nog steeds als broedvogel kunnen handhaven.

Wat voor effect heeft de klimaatverandering op vogels? Met meer 'warme' winters in het verschiets zullen waarnemingen van Brilduikers, Nonnetjes en Grote Zaagbekken minder plaatsvinden en zullen Grote Zilverreigers vaker te zien zijn. Kokmeeuwen nemen momenteel af, en Kleine Mantelmeeuwen nemen toe. Grutto's en Kieviten gaan blijvend in aantal achteruit.

Veel van deze veranderingen zijn niet te voorspellen geweest en de watervogelmonitoring zal wat dat betreft de komende decennia nog een hoop verrassingen opleve-

ren. Hoe zal het gaan met de vogels wanneer Slechtvalken en Zeearenden iedere winter in het gebied komen jagen? Of wanneer misschien zelfs Bevers weer langs de IJssel voorkomen? Wat voor effect heeft het verschijnen van exoten als Korfmossel, Rivierkreeften en verschillende nieuwe vissoorten in de IJssel op vogelpopulaties?

Het maatschappelijk draagvlak om jacht toe te staan is bijna helemaal verdwenen en de hoop bestaat dat deze primitieve hobby de komende decennia geheel verdwijnt. Wat zou er gebeuren wanneer de jacht eindelijk eens tot het verleden gaat horen en vogels en zoogdieren, na eeuwen van zinloze vervolging eindelijk hun schuwheid kunnen afleggen en daarmee enorme oppervlakten geschikt foerageergebied en broedterrein kunnen exploiteren?

In de IJsselregio zijn een aantal planologische ontwikkelingen gaande die van invloed zullen zijn op de vogelpopulaties. De meest zichtbare op dit moment is het vergraven van de Stokebrandsweerd. Het zal een positieve invloed hebben op de aanwezigheid van watervogels. Verder wordt er gediscussieerd over dijkverlegging of een nevengeul voor de IJssel. Uitbreiding van aaneengesloten gebieden en dus dijkverlegging zal een gunstiger effect hebben op de watervogels dan een nevengeul. Dijkverlegging is ook goedkoper en hopelijk geeft dat de doorslag. Hoe de vogelbevolking precies op al deze door mensen veroorzaakte veranderingen gaat reageren is koffiedik kijken en kan alleen worden gevolgd door middel van monitoring.

Michel Klemann
Het Zwanevlot 106
7206 CE Zutphen
0575-573873
m.klemann@chello.nl

Literatuur

van Roomen M.W.J., Boele A., van der Weide M.J.T., van Winden E.A.J. & Zoetebier D. 2000. Belangrijke vogelgebieden in Nederland, 1993-97. Actueel overzicht van Europese vogelwaarden in aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones en andere belangrijke gebieden. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Roomen M.W.J., Hustings F. & Koffijberg K. 2003. Handleiding monitoringproject watervogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Internet:

Vogelwerkgroep Zutphen e.o. www.vwg-zutphen.nl
SOVON Vogelonderzoek Nederland www.sovon.nl

2 Broedvogels van woonwijk 'De Ooyerhoek' 2001 en 2006

door Henk-Jan Hof

In het voorjaar van de jaren 2001 en 2006 heb ik woonwijk 'De Ooyerhoek' op broedvogels geïnteriseerd. Dat deed ik omdat ik steeds meer geïnteresseerd ben geraakt in de samenstelling van de broedvogelbevolking in mijn directe woonomgeving.

Het inventariseren rond het eigen huis heeft enkele voordelen. Zo kan het veldwerk direct gestart worden; er zijn immers geen reisafstanden te overbruggen. Van enkele algemene soorten kunnen in een klein tijdsbestek redelijke aantallen op de veldkaart genoteerd worden. Het door mij geïnteriseerde gebied heeft een oppervlakte van 24,9 hectare. Voor de precieze ligging van het geïnteriseerde gebied verwijs ik naar figuur 2.1.

Gebiedsbeschrijving

Een kleine woonwijk als 'De Ooyerhoek' kent toch diverse biotopen. Bebouwing en wegverharding beslaan het grootste oppervlak. Hoewel slechts enkele soorten er in aantal fors uitspringen, is de broedvogelbevolking toch veelzijdig.

De woonwijk is in bepaalde delen dicht bebouwd, vooral in de kern van de wijk. De rand van de wijk is van zuid naar oost ruimer van opzet. Vanuit de plantsoenen zijn geen echte natuurlijke ingangen als overloop naar de wijk. In mijn beleving heeft het aanwezige groen geen affiniteit met de bebouwing. Het groen bestaat uit enkele gazonnetjes omringd door inheemse struiken.

In 2001 was de groenvoorziening aan de Robert van Guliklaan en woonwijk Welgelegen nagenoeg ontoegankelijk voor mensen. Dat was in 2006 wel anders. Aan weerszijden van de waterpartijen lopen nu vaste paden.

Kijkend naar de avifauna een ongewenste situatie. De grasvelden worden gebruikt om honden uit te laten en vooral als voetbalveld. De grasvelden worden in het voorjaar door Scholeksters, kraaiachtigen, Spreeuwen en lijsterachtigen gebruikt om op te foerageren. Aan de Robert van Guliklaan is een bloemrijke zone aanwezig, die laat in het najaar voor het laatst gemaaid wordt. Het maaisel wordt na het maaien afgevoerd. Her en der zijn bomen geplant. Het maaibeheer in de groenvoorziening is ruig te noemen. Enkele malen per jaar wordt er stevig geschoffeld en geharkt en dit gebeurt eigenlijk altijd in het broedseizoen. De begroeiing wordt zo toegankelijker voor spelende kinderen, loslopende honden en rondstruinende katten. Talloze nestplaatsen met eieren en/of jongen gaan vermoedelijk verloren. Langs de waterpartijen schieten regelmatig boomsoorten als wilg en els op, maar deze begroeiing wordt kort gehouden.

Het riet wordt jaarlijks in fasen gemaaid, evenals de oeverkanten, die gefaseerd geschoond worden. Door dit maaibeheer zijn de vijver(randen) interessant voor broedvogels als Kleine Karekiet en Rietgors en wellicht ook voor de ralahtigen. Later in het jaar kunnen deze rietveldjes vogels als Boerenzwaluwen, Witte kwikstaarten en Spreeuwen van een slaapplaats voorzien.

De vijvers zijn rijk aan kikkers en er zijn voortjes in aanwezig, zodat de IJsvogel er regelmatig vissend wordt gezien.

De particuliere tuinen in de kern van het gebied kennen veelal een marginale begroeiing – een volledige betegeling zonder groen is geen uitzondering. Wel zijn in veel tuintjes

nestkasten opgehangen. Deze kastjes voorzien met name de mezen van een geschikte nestplaats. Particuliere tuinen met meer groen zijn te vinden aan de noordzijde van de wijk. In deze tuinen treffen we geschikte nestplaatsen aan voor soorten als de Merel, Groenling en Houtduif. Schuttingen zijn veelal weelderig begroeid met bruidssluier, klimop etc. Boompjes op stam zijn door hun takkenstructuur zeer geschikt voor vogels om nesten in te bouwen.

Werkwijze

De inventarisaties in 2001 en 2006 zijn uitgevoerd om aantallen en verspreiding van de voorkomende broedvogelsoorten te kunnen vaststellen. Het veldwerk is vooral in de vroege ochtenduren uitgevoerd. Tijdens het veldwerk zijn alle vogels die broed- of territoriaal gedrag vertonen op een veldkaart genoteerd. Vervolgens werden deze veldkaarten na iedere ronde uitgewerkt en de resultaten werden op soortkaarten overgezet. Van enkele soorten werden de nesten opgezocht. In 2001 zijn in het geïnventariseerde gebied 26 soorten als broedvogel vastgesteld, tegen 31 soorten in het jaar 2006. Het aantal vastgestelde territoria nam toe van 131 in 2001 naar 260 in het jaar

Tabel 2.1 Overzicht van de bezoekdata en tijdsinvestering in de jaren 2001 en 2006.

2001		
Datum bezoek	Tijdstip	Bezoekduur
20-03-2001	06:15 - 07:15	60 minuten
20-04-2001	05:35 - 06:55	80 minuten
02-05-2001	05:20 - 06:30	80 minuten
15-05-2001	05:10 - 06:25	75 minuten
05-06-2001	05:10 - 06:00	50 minuten

2006		
Datum bezoek	Tijdstip	Bezoekduur
15-03-2006	06:50 - 07:35	45 minuten
25-03-2006	06:15 - 07:30	75 minuten
29-03-2006	05:30 - 06:20	50 minuten
08-04-2006	06:05 - 07:00	55 minuten
19-04-2006	06:00 - 07:00	60 minuten
03-05-2006	06:30 - 07:00 / 08:15 - 08:35	50 minuten
13-05-2006	04:40 - 05:20 / 06:15 - 06:30	85 minuten
17-05-2006	avondbezoek tot donker	60 minuten
27-05-2006	05:10-06:10	60 minuten

2006. Het aantal vastgestelde territoria nam, omgerekend naar hectare geïnventariseerd gebied, toe van 5,3 per hectare naar 10,4 per hectare.

De tijdsbesteding in beide jaren staat in tabel 2.1. In 2001 zijn 345 minuten aan de inventarisatie besteed. Gemiddeld werd in het jaar 2001 per hectare ca. 14 minuten besteed aan de inventarisatie. In 2006 zijn 540 minuten aan de inventarisatie besteed. Gemiddeld werd in het jaar 2006 per hectare ca. 22 minuten besteed, tegen 14 minuten per hectare in 2001.

De tijdsbesteding van 2006 wijkt fors af van de tijdsbesteding in 2001. Inventariseren in stedelijk gebied kost veel tijd. Het is lastig om bijvoorbeeld zingende Merels op de

Tabel 2.2 Overzicht van de vastgestelde aantallen territoria in 2001 en 2006 in de woonwijk 'Ooyerhoek'.

Soort	2001	2006
Knobbelzwaan	1	0
Wilde Eend	4	6
Soepeend	2	3
Waterhoen	2	5
Meerkoet	6	6
Houtduif	2	7
Turkse Tortel	2	4
Koekoek	0	1
Gierzwaluw	0	3
Witte Kwikstaart	1	0
Winterkoning	3	7
Heggenmus	7	16
Roodborst	0	1
Merel	37	48
Zanglijster	1	1
Bosrietzanger	1	3
Kleine Karekiet	7	16
Spotvogel	1	0
Braamsluiper	0	2
Grasmus	2	2
Tuinfluit	0	1
Zwartkop	0	7
Tijftjaf	2	3
Fitis	1	3
Staartmees	0	1
Pimpelmees	5	9
Koolmees	14	16
Ekster	0	1
Spreeuw	7	14
Huisemus	11	51
Vink	6	12
Groenling	1	5
Putter	2	4
Kneu	3	0
Rietgors	0	2

Figuur 2.1 Verspreidingskaart Merel (rondje $n = 48$) en Zanglijster (blokje $n = 2$) met aanduiding van het geïnventariseerde gebied.

Figuur 2.2 Verspreidingskaart Bosrietzanger (rondje $n = 4$), Kleine Karekiet (blokje $n = 16$) en Rietgors (driehoek $n = 2$) met aanduiding van het geïnventariseerde gebied.

juiste plek neer te zetten en vogels die in hoge dichtheden komen zijn lastig te karteren. In de tijdsbesteding van 2006 is ook tijd opgenomen die besteed is aan tekst en uitleg verschaffen aan voorbijgangers.

Resultaten

In tabel 2.2 zijn het aantal vastgestelde broedvogels in de jaren 2001 en 2006 weergegeven. De tabel laat zien dat vooral aan huizen gebonden soorten als Spreeuw en Huismus in het tijdvak van 2001 - 2006 een hogere dichtheid hebben bereikt. Bij de Spreeuw is er sprake van een verdubbeling van het aantal gevonden nestplaatsen, bij de Huismus bijna een vervijfvoudiging van het aantal vastgestelde broedparen.

De Huismus is gebonden aan menselijke bebouwing. Vanaf de dakgoten klinkt de zang, de nestholten zijn te vinden onder de dakpannen en de tuinen voorzien de vogels van een rijke dis. De Huismus kent een verspreiding die grotendeels gebonden is aan de bebouwing rond de Van Hoornlaan. Hier zijn rijtjeshuizen gebouwd onder de noemer premie A-woning. Wellicht dat tijdens de bouw van deze huizen materiaal van

mindere kwaliteit is gebruikt. Een andere mogelijkheid kan natuurlijk zijn dat door het ontwerp van de woningen er gemakkelijker potentiële broedplaatsen zijn ontstaan. In de overige delen van de wijk komen wel Huismussen als broedvogel voor maar niet in grote dichtheden.

De Spreeuw is eveneens gebonden aan menselijke bebouwing. De zang van de Spreeuw klinkt veelal vanaf de nok van het huis. De nestholten bevinden zich op een hoger niveau dan die van de Huismus. De Gierzwaluw kent in de verspreiding een overlap met die van de Spreeuw en Huismus. De Pimpelmees, een soort die meer eisen aan de biotoop stelt dan de Koolmees, profiteert ook van het ouder worden van de vegetatie. Of het aanbod in speciaal op Pimpelmees gerichte nestkasten daarbij ook meespeelt, is bij mij onbekend.

Henk-Jan Hof
Van Hoornlaan 58
7207 JL Zutphen
0575-523954
H.Hof9@kpnplanet.nl

Figuur 2.3 Verspreidingskaart Vink (rondje $n = 14$), Groenling (blokje $n = 5$) en Putter (driehoek $n = 4$) met aanduiding van het geïnventariseerde gebied.

3 Broedseizoen Oeverzwaluwen Bronsbergen 2006

door Jan Eshuis & Jan Hof

In het winterseizoen 2004-2005 is door de gemeente Zutphen aan de zuidwestrand van het Bronsbergenmeer een betonnen wand met daarin 108 gaten geplaatst. Deze wand is zeer geschikt om als broedplaats voor Oeverzwaluwen te functioneren. Dat bleek al snel toen gedurende de zomer van 2005 vijf tot acht broedparen gebruik hebben gemaakt van de wand. Na het broedseizoen 2005 is na overleg tussen de gemeente Zutphen en de Vogelwerkgroep Zutphen (VWG) in principe besloten het beheer van deze wand over te dragen aan de Vogelwerkgroep.

Vooruitlopend op deze overdracht zijn Jan Eshuis en Jan Hof in de tweede helft van maart 2006 begonnen om de Oeverzwaluwen wand gereed te maken voor het nieuwe broedseizoen. Begroeiing en andere verontreiniging werden uit de nestholtes verwijderd en de holtes werden opnieuw met zand opgevuld. Ook werd de bovenzijde van de wand opgehoogd met zand.

Even voor de officiële overdracht aan de Vogelwerkgroep op 6 april 2006 werden al de eerste Oeverzwaluwen van dit seizoen boven het Bronsbergenmeer gesignaleerd. Tijdens de overdracht vulde wethouder Van Oosten symbolisch de laatste opening met zand. Enkele leden van de VWG waren daarbij aanwezig.

Midden april bleek dat de door ons aangebrachte grond te veel leem bevatte waardoor deze keihard was geworden. Deze grond is daarop verwijderd waarna de hollen opnieuw gevuld zijn met meer zandhoudende grond. In de laatste helft van april is door een aantal leden van de VWG de bovenzijde van het talud aangevuld met grond die door de gemeente Zutphen was aangevoerd. Ge-

durende het broedseizoen is diverse malen vegetatie verwijderd om de aanvliegroute voor de zwaluwen vrij te houden.

Het verloop van de bezetting van de hollen

Door de zes betonplaten te coderen met de nummers 1 t/m 6 en de rijen met de letters A, B en C was het vrij eenvoudig om gedurende het broedseizoen het verloop van de hollenbezetting te volgen. Zo konden we het volgende vaststellen:

- eind april: bij 36 hollen was activiteit waar te nemen, zoals het uitkrabben van de nestholtes;
- begin mei: de wand is voor een groot gedeelte met graffiti bespoten. De eerste dag na deze 'vervuiling' waren naar onze mening de zwaluwen wat van slag. Zij benaderden de wand tot ongeveer vijf meter. De hollen zijn direct daarna door ons weer vervrij gemaakt;
- tweede week mei: bij 54 nestholtes was de aanwezigheid van de zwaluwen zichtbaar.
- eind mei: de zwaluwen hebben inmiddels 58 hollen geopend;
- tweede helft juni: 64 openingen geteld. Bij een aantal nestholtes waren inmiddels jongen uitgevlogen;
- 10 juli: het totaal aantal nestholtes komt op 66. Opmerkelijk is dat de zwaluwen uitsluitend de rechterzijde van de wand als broedplaats hebben gebruikt.

Figuur 3.1 Oeverzwaluwwand 'versierd' met graffiti (foto Michel Klemann).

Broedresultaat

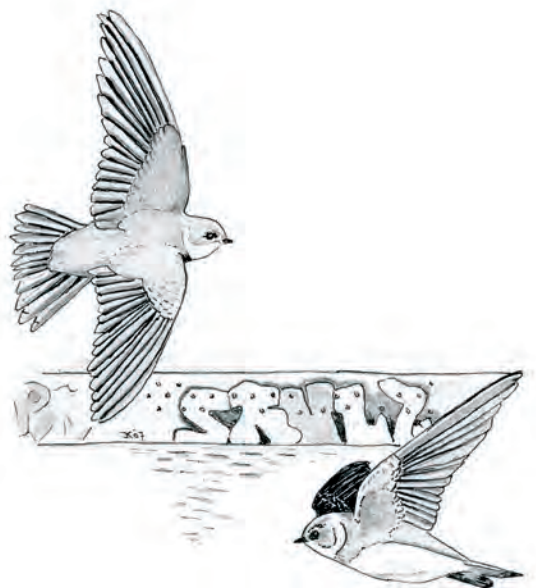
Het is niet waarschijnlijk dat alle geopende nestholtes ook als broedplaats hebben gefunctioneerd. Ervan uitgaande dat 55 nestholtes jonge vogels hebben opgeleverd, resulteert dit in ongeveer 200 jonge Oeverzwaluwen. Aangezien dit pas het tweede jaar is van deze wand, is dit een prachtig resultaat.

Opvallend was dit broedseizoen dat de nestholtes aan de linkerkant van de wand niet werden gebruikt. Het verwijderen van struiken en andere vegetatie, om de aanvliegroete vrij te houden, heeft geen invloed gehad op de uitbreiding van het aantal nestholtes aan de linkerkant.

Gedurende de warme julimaand werd het voorterrein van de wand gebruikt als zonneweide. Dit zorgt voor veel verontrusting. Om dit het komend broedseizoen tegen te gaan zal dit voorterrein minder toegankelijk moeten worden gemaakt. Het aanbrengen van graffiti heeft weinig of geen nadelige gevolgen gehad op het broedsucces.

Jan Eshuis
Rietbergstraat 45
7201 GB Zutphen

Jan Hof
De Timpe 8
7232 HH Warnsveld

4 Bekvechten

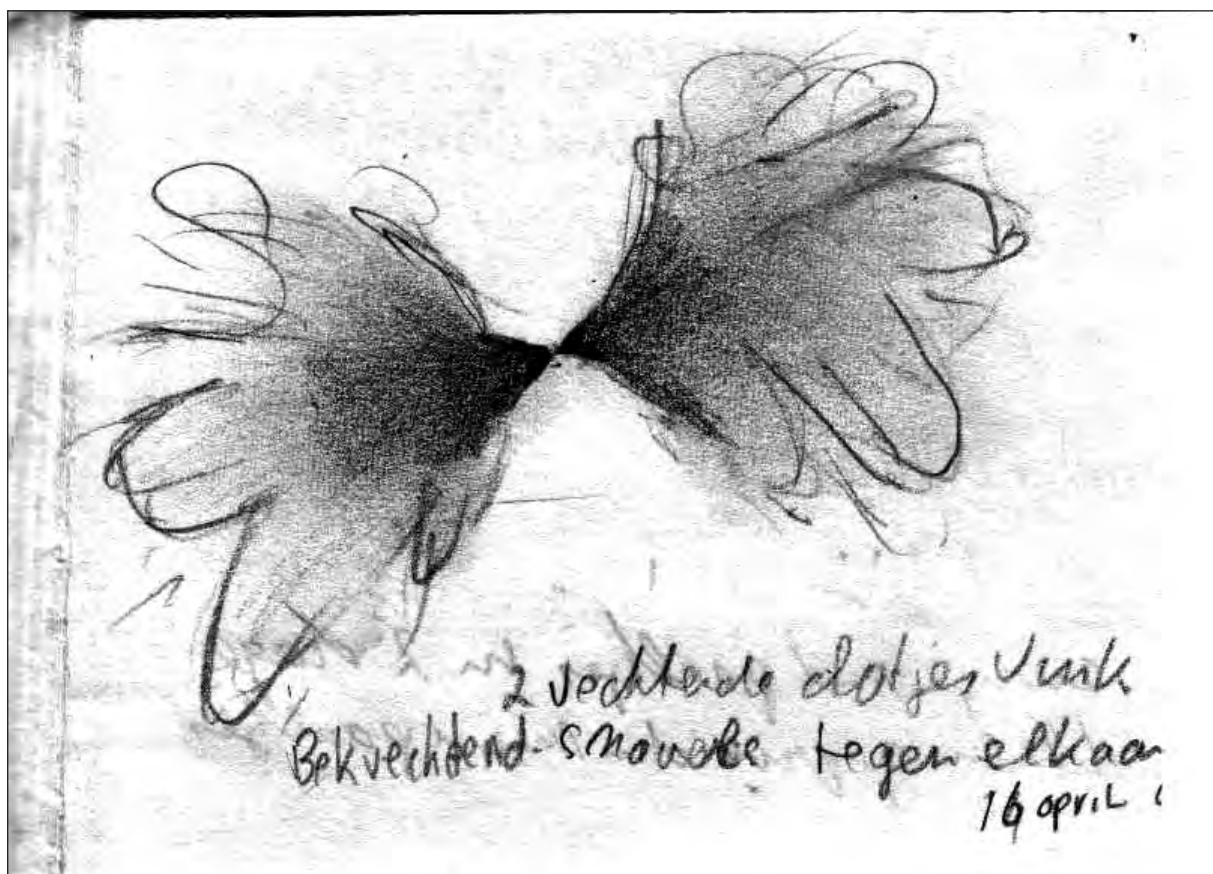
door Wim Bosma

Drie vinkenparen hebben al vroeg in het voorjaar van 2006 het wilgenbosje in de Stokbrandsweerd verdeeld en zijn gaan broeden. Blijkbaar biedt de strook van 350 meter wilgenbos voldoende territorium aan drie vinkenparen. Van grensschermselingen was geen sprake. De uitbundige zang hield de grenzen duidelijk. Wanneer je de plek regelmatig bezoekt is via de zang de grootte van het territorium goed vast te stellen, in het midden waarvan het nest moet liggen. Zo'n vinkenslag wekt niet alleen de aandacht van medevinken, maar ook van de menselijke passant.

Vanuit die interesse kunnen dan gewone dingen gaan opvallen. Langs de 300 meter westelijke oever van de aangrenzende plas staat nog een struweel met min of meer struikachtige wilgen. Daar strijkt half april

een vierde vinkenpaar neer. Duidelijk is wel dat de hogere bomen meer in trek zijn, want op de grens van de hogere bomen en het struweel vindt veelvuldig territoriumverdediging met de nieuwkomers plaats. Herhaaldelijk zijn de vinkenmannetjes als twee bekvechtende dotjes vink waar te nemen. Bekvechtend met de snavels tegen elkaar, omhoog en omlaag fladderend tot na enige dagen de grens beslecht is. Zo geeft woningnood verstoring van de vinkenvrede en blijken er dus ook bij vinken achterstandswijken te bestaan.

Wim Bosma
De Waarden 140
7206 GL Zutphen
0575-528210
bosma22@freemail.nl

Figuur 4.1 Bekvechtende dotjes vink.

5 www.vwg-zutphen.nl

door Michel Klemann

Bij de oprichting van de vogelwerkgroep bleek dat regelmatige verschijning van een nieuwsbrief op papier te veel tijd zou kosten. Mede daarom werd al snel besloten om de contacten via het internet te laten lopen. Zo kunnen ook mensen van buiten de vogelwerkgroep snel kennismaken met de vogelwereld rond Zutphen en de activiteiten van de vogelwerkgroep. Daarnaast kan gebruik gemaakt worden van andere sites die zijn 'ingebouwd' in www.vwg-zutphen.nl.

Hoewel het aantal werkgroepleden nog laag is, wordt er van de website redelijk gebruik gemaakt, vooral door mensen van buiten. Sinds het online gaan in maart 2005 is de site al 10.000 keer geraadpleegd. Momenteel ligt het aantal bezoekers tegen de 600 per maand.

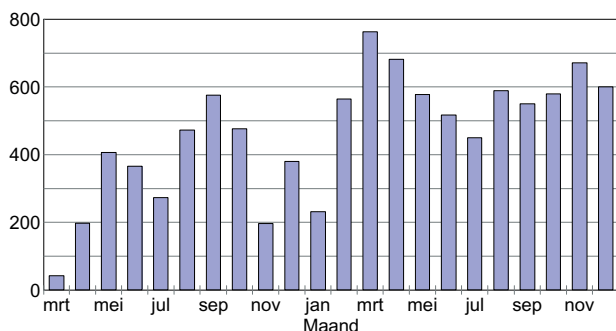
Behalve dat een groot deel van de site door onszelf in elkaar is gezet, wordt ook gebruikt gemaakt van andere bestaande websites die binnen onze site kunnen worden opgevraagd. Zo worden de trekvogeltellingen ingevoerd bij www.trektellen.nl. Het overzicht van trektellen.nl is ook te raadplegen via de site van de vogelwerkgroep. Hetzelfde geldt voor de losse veldwaarnemingen binnen het werkgebied die nu doorgegeven

en opgevraagd kunnen worden via www.waarneming.nl. Voor de onderlinge contacten is er de nieuwsgroep http://groups.yahoo.com/group/zutphen_vogelnet/. Enkele andere projecten zoals voor het doorgeven van dode vogels, zoeken in vogelliteratuur en de wintervogeltelling zijn delen van www.sovon.nl die in onze website verwerkt zijn. Google wordt gebruikt om te zoeken naar trefwoorden binnen de site. De site van de vogelwerkgroep is dus een heel netwerk van sites geworden.

Het afgelopen jaar zijn er heel wat aanvullingen en uitbreidingen geweest. Een overzicht is te vinden door te klikken op 'nieuw op de site' en de structuur is te vinden onder de knop 'sitemap'. Een ingekorte sitemap staat hieronder weergegeven. Van de 8 GB webruimte wordt momenteel 'slechts' 129 MB gebruikt. Er is voorlopig nog voldoende ruimte voor uitbreiding. Oftewel, wilt u wat plaatsen – anekdotes, excursieverslagen, tellingen, foto's – neem dan contact op met mij.

Michel Klemann
Het Zwanevlot 106
7206 CE Zutphen
0575-573873
m.klemann@chello.nl

Figuur 5.1 Bezoekersaantallen per maand van de website maart 2005 - december 2006.

6 De Huiszwaluw in de streek van IJssel en Berkel

door Jules Philippona

Dit is een verslag van recente tellingen van nesten van de Huiszwaluw in de regio die hier het IJssel-Berkelgebied genoemd wordt. Maar daaraan voorafgaand eerst een blik in een iets vroeger verleden.

In 1966 begon het Contactorgaan voor Vogelstudie van de KNNV (in zekere zin de voorloper van SOVON), met een onderzoek naar het voorkomen van een klein aantal broedvogels in Nederland. Ik heb toen de Huiszwaluw gekozen. Gedurende enige jaren zijn de nesten van deze soort geteld door tientallen medewerkers. Vanwege de goed zichtbare nesten leek dat een eenvoudige klus, maar het viel achteraf flink tegen, omdat de Huiszwaluw zeer verspreid voorkomt en bovendien aan het einde van de jaren zestig aanzienlijk talrijker was dan tegenwoordig.

Het resultaat van die krachtinspanningen leverde ruim 45.000 nesten op. Door voorzichtig bijschatten dacht ik het totaal aan broedparen van de Huiszwaluw voor het gehele land op ruim 100.000 te kunnen stellen (Philippona 1974). Later onderzoek onder leiding van Herman Leys toonde aan dat die schatting te laag was. Later onderzoek heeft de volgende cijfers opgeleverd:

- 1992: getelde nesten 36.500, schatting Nederland 154.500 paren (Leys SOVON 1993);
- 2001: getelde nesten 22.876, schatting Nederland 110.000 paren (Van Dijk et al. 2002);
- 2005: getelde nesten 31.300, geen landelijke schatting beschikbaar (Van Dijk 2006).

Na het onderzoek door het Contactorgaan

is mijn aandacht voor de Huiszwaluw niet verdwenen. Prachtig zijn de herinneringen aan de fietstochten samen met enige andere mensen door de Noordoostpolder, waar we fanatiek probeerden zoveel mogelijk boerderijen te controleren. Het bezoek aan de boerderij-erven had ook sociale gevolgen, omdat met vele bewoners gesprekken gevoerd werden over de zwaluwen en over de landbouwbedrijven.

Dit onderzoek

Vanaf 1994 zijn ten westen van de IJssel verschillende kolonies Huiszwaluwen gevonden en zijn mooie telreeksen opgebouwd. Voor de ligging van deze kolonies en de aantallen nesten wordt verwezen naar figuur 6.1 en tabel 6.1. De noordelijkste kolonie ligt in Deventer, ten westen van de IJssel. De boerderij 'Yperenberg' heeft de grootste kolonie in de regio. In 2006 waren daar 85 nesten en het gemiddelde over 17 jaar is 57. De boerderij aan de Oyse Weg (gemeente Voorst) heeft over 13 jaar het fraaie gemiddelde van 20 nesten. Frappant is de groei van de kolonie bij de boerderij tegenover de mooie kerk van Voorst. In de loop van 8 jaar steeg het aantal van 1 naar 29.

Recht tegenover Zutphen ligt op de Vliegendijk een voormalige wasserij met daarbij nog een vrijstaande bakstenen pijp. Het aantal nesten is er vrij stabiel rond de 20. In de nabijgelegen woonwijk 'De Hoven' broedt een bescheiden aantal Huiszwaluwen.

Een adres aan de Lijnbaanstraat boekte in 2006 maar liefst 17 nesten en was daarmee de grootste kolonie van het onderzoeksgebied aan een woonhuis. Verder zuidwaarts vinden we tegenover Voorstonden de oude boerderij met schuur 'Het Abbinck'. Net als 'Yperenberg' bij Deventer is dit een welhaast ideale zwaluwenplaats met over 13 teljaren gemiddeld 49 nesten.

Als we de rivier oversteken, blijkt Zutphen niet veel te bieden, althans niet voor de Huiszwaluw. De enige gevonden kolonie ligt tegenover het station met in 2006 het vrij hoge aantal van 13 nesten. Op het grondgebied van Zutphen, maar wel buiten de stad is boerderij 'Wittenberg' een vast

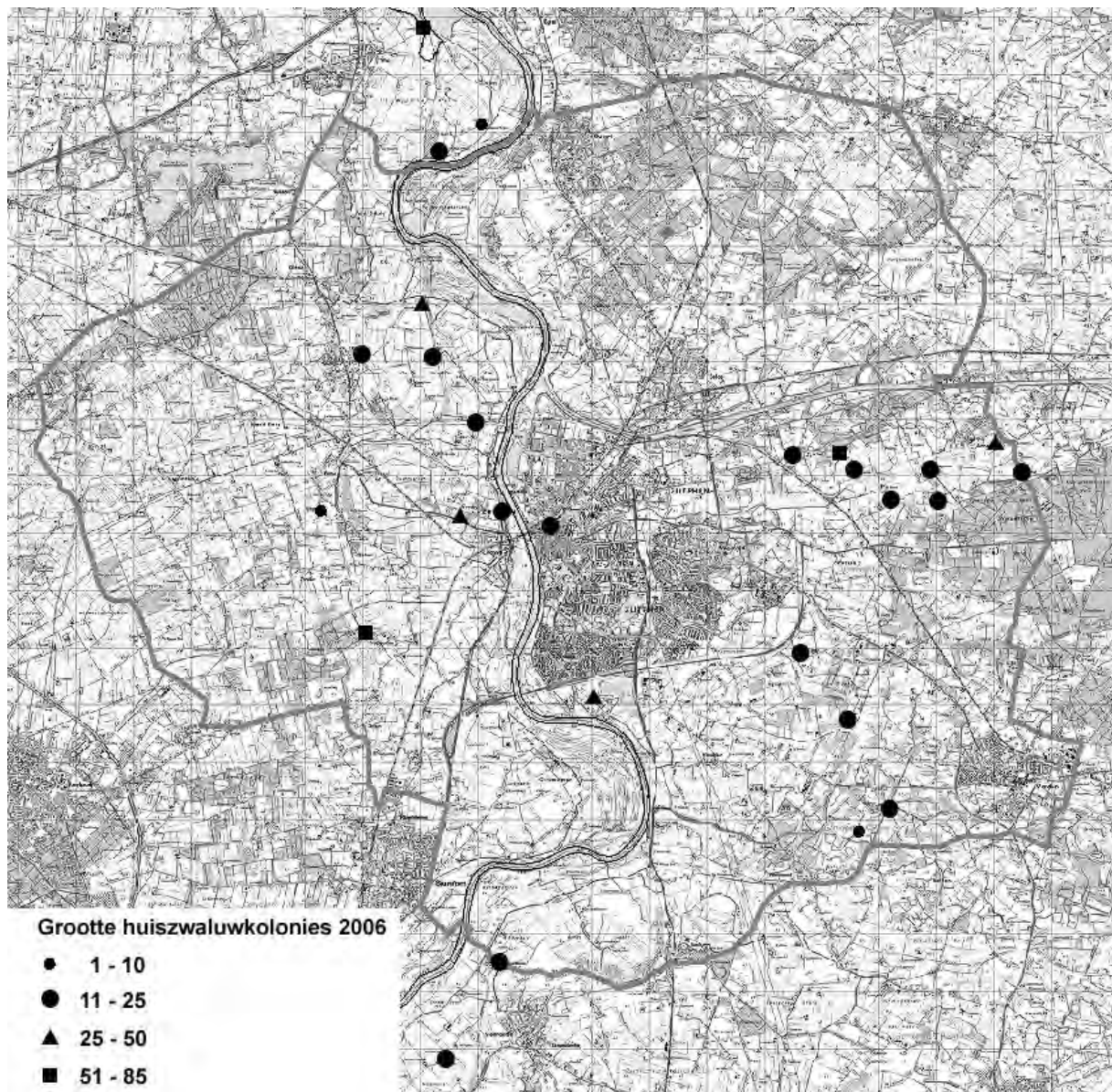
gegeven met gemiddeld 30 nesten en in 2006 een record van 48. Als dankbetuiging voor geboden gastvrijheid heeft een groepje 'Ecokids' van de Kaardebol de eigenaar een werkstuk aangeboden.

In het stroomgebied van de Berkel liggen enige flinke vestigingen met boerderij 't Laar' (gemeente Lochem) als grootste: 54 nesten in 2006. Heel opvallend was de terugval van de boerderij aan de westrand van Almen, die normaal vaak rond de 20 nesten telde, maar in 2006 niet verder kwam dan nul. De boerderij aan de oostrand

van het dorp kan dat verlies enigszins compenseren.

Verder naar het zuiden ligt verspreid een aantal kolonies. Aan de boerderij langs de Dennendijk (gemeente Zutphen) kwam het aantal nesten in 2006 met 25 voor het eerst boven de 20. De bewoners kregen de 'Ecokids' op bezoek en dat werd ook hier gewaardeerd.

Tegenover kasteel Hackfort heeft het 'Bosmanshuis' een flinke kolonie die in 2006 enigszins terugviel.

Figuur 6.1 Overzicht van de Huiszwaluwkolonies in 2006 zoals die staan in tabel 6.1. De grens op de kaart is de begrenzing van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Zutphen en niet het telgebied van het Huiszwaluwonderzoek.

In de kleine stad Bronkhorst broeden in enige vestigingen jaarlijks rond de 20 Huiszwaluwen en tot slot heeft een boerderij aan de Emmerweg gemiddeld al jarenlang eveneens een dergelijk aantal nesten onder de overstek van de schuur.

Voor de twee laatste jaren is een volledige reeks tellingen beschikbaar. De totalen waren respectievelijk: 670 in 2005 en 652 in 2006. Reeksen over 1998 en 2006 tonen voor 19 kolonies aan dat er duidelijk sprake is van aantalstoename: het aantal steeg van 352 naar 421.

Verklaringen en samenvatting

Zijn er duidelijke verklaringen voor de redelijk goede stand van de Huiszwaluw in het onderzoeksgebied? Het antwoord is: ja. In de eerste plaats is er het grote aantal geschikte nestplaatsen, vooral aan schuren van boerderijen en soms aan huizen. In een goed zwaluwengebied moet je ervan uitgaan dat er veel vliegende insecten voorkomen. Onderzoek daarnaar werd niet gedaan, maar wie zal twijfelen aan deze factor voor een gebied met meer dan 600 nesten? Voor de nestbouw zijn klei en leem het meest geschikt. Langs de IJssel en de Berkel zijn respectievelijk rivierklei en beekbezinkingsgrond de

Tabel 6.1 Overzicht van de getelde kolonies van de Huiszwaluw rond Zutphen in de jaren 1994 tot en met 2006.

Gemeente	Locatie	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Deventer	Yperenberg	49	47	60	53	52	52	63	62	55	47	47	66	85
Voorst	Weerdse Weg 11	?	?	?	?	5	?	?	?	7	7	8	8	7
Voorst	Oyse Weg 7	11	21	14	6	17	32	32	32	28	20	12	12	16
Voorst	De Middelbeek	?	?	15	5	?	7	19	25	13	15	15	25	34
Voorst	Groot Oerink	?	?	?	1	1	6	13	14	16	20	29	28	18
Voorst	De Blake	18	17	17	17	10	11	8	23	16	20	41	40	20
Voorst	Dovenkamp 10-12	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	12	19	13
Brummen	Het Bensink	?	?	20	2	17	17	17	22	26	28	22	5	1
Zutphen	V.m. wasserij Vliegendijk 16	12	25	25	14	27	19	26	20	20	11	19	21	19
Zutphen	De Hoven	?	?	8	8	?	?	?	?	?	6	13	18	29
Zutphen	Stationsplein	6	4	3	4	8	9	6	1	7	5	6	6	13
Brummen	Het Abbinck	43	35	41	46	52	42	45	48	48	57	56	69	61
Zutphen	Winterberg	?	?	27	30	35	31	34	34	31	34	46	45	48
Zutphen	Dennendijk 5	?	?	11	5	4	3	5	?	7	14	16	15	25
Zutphen	Hekkelerdijk 10, 14	?	?	2	1	?	?	14	11	7	7	9	13	11
Bronkhorst	Bosmanshuis	?	?	?	?	15	15	12	7	3	9	23	35	23
Bronkhorst	Hackfort 12	?	?	?	?	?	?	?	?	21	16	23	4	2
Lochem	De Rees	?	?	?	?	8	?	17	18	13	15	10	21	18
Lochem	't Laar	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	52	54
Lochem	Lentink	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	14	19
Lochem	Groot Besselink	?	?	?	0	7	8	5	7	2	2	?	4	40
Zutphen	Lage Lochemseweg 27	?	?	?	?	?	10	15	20	16	12	?	13	12
Zutphen	Lage Lochemseweg 31	?	?	?	12	22	12	22	9	9	20	?	19	13
Lochem	Dorpstraat 12	?	?	?	26	26	22	21	23	22	22	16	19	0
Lochem	Dorpstraat 60	?	?	?	?	?	?	?	?	?	16	?	37	31
Lochem	Vordenseweg 3	?	?	?	?	?	?	?	?	?	6	?	15	18
Bronkhorst	Bronkhorst, stad	23	?	17	12	20	19	24	16	19	15	19	24	24
Bronkhorst	Emmerweg 7	?	?	21	16	18	19	20	22	14	12	15	22	18

belangrijkste grondsoorten. Uiteindelijk geeft de aanwezigheid van deze geschikte bouwmaterialen voor de Huiszwaluw de doorslag.

De factor 'mens' moeten we beslist niet vergeten, omdat de uitwerpselen van de zwaluwen vooral bij woonhuizen de nodige last kunnen geven. Maar uit talloze gesprekken is gebleken dat de bewoners waardering hebben voor de levendigheid die de zwaluwen rond de woning veroorzaken. Onder de nesten is in verschillende gevallen een flinke plank aangebracht, waarop zich in de loop van het broedseizoen meerdere bergjes gaan vormen.

Het telonderzoek in onze regio zal worden voortgezet. Het zou leuk zijn aan meer bewoners van Huiszwaluwboerderijen of -woonhuizen een aandenken te geven, zoals dat het afgelopen jaar gebeurde door het groepje 'Ecokids'. Aan het werk dus.

Jules Philippona
Het Eiland 9
7231 NV Warnsveld

Literatuur

van Dijk, A. 2006. Huiszwaluw in de lift, Oeverzwaluw stabiel. SOVON-Nieuws jaargang 19 nr 2: 15-16.

van Dijk A.J., van der Weide M.J.T., Deuzeman S., Dijksen L., Zoetebier D. & Plate C. 2002. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 2000 en 2001. SOVON-monitoringrapport 2002/03. SOVON, Beek-Ubbergen.

Leys, H.N. 1992. Inventarisatie van de Huiszwaluw in 1992 in Nederland. SOVON, Beek-Ubbergen: 4-9.

Philippona, J. 1974. De Huiszwaluw - *Delichon urbica*. Aantallen en verspreiding in Nederland. De Levende Natuur 77: 34-43.

7 De roofvogels van Hackfort en Starink in 2006

door Henk-Jan Hof

Evenals in het voorgaande jaar werd in het jaar 2006 het landgoed Hackfort geïnventariseerd op de aanwezigheid van roofvogels. Onder het landgoed Hackfort wordt door de Vereniging Natuurmonumenten verstaan het gebied ten westen van Vorden, evenals een gebied – in dit rapport nader aan te duiden als Starink – dat leunt tegen het landgoed 't Waliën. In het veld voelt het onlogisch aan om Starink bij het landgoed Hackfort te betrekken, daarom is het als afzonderlijke eenheid aangeduid. Hackfort en Starink vormen samen een gebied met een totale oppervlakte van 735 hectare. Een klein gebied met boerderijen, huizen, tuinen en waterpartijen is hierbij inbegrepen. De totale oppervlakte van Starink is ruw afgerond vast te stellen op 65 hectare en die van Hackfort op 670 hectare. De oppervlakte bos op Starink bedraagt 42 hectare, op Hackfort 198 hectare. De oppervlakte grasland op Starink is 20 hectare, op Hackfort 323 hectare. Akkers kennen een oppervlakte van 88 hectare, waarvan 2,5 hectare op Starink.

Werkwijze

Vanaf eind februari werden de (oude) nesten van roofvogels weer opgespoord en werden waarnemingen van individuele vogels, paarwaarnemingen en voedselvluchten ingetekend in het veldboekje. Thuis werden soortkaarten bijgewerkt. Er is niet bij de nesten geklommen, legselgroottes zijn dus onbekend, evenals het aantal eieren dat niet is uitgekomen.

De leeftijd van de oudervogels is veelal vastgesteld aan de hand van zichtwaarnemingen. Er is onderscheid gemaakt tussen eenjarige (juveniele) en

meerjarige (adulte) vogels. De territoria van de Wespendif zijn opgespoord door aanwachten bij geschikte percelen om zo aan Eén plek gebonden vogels waar te nemen, paarwaarnemingen te doen of om een voedseltransport waar te nemen. Na het uitvliegen van de sperwerjongen is de nestomgeving afgezocht naar sporen van verongelukte jongen.

Soortbesprekingen

Alvorens de soorten te bespreken geef ik het totaal aangetroffen territoria weer in tabel 7.1.

Wespendif

In totaal werden in het jaar 2006 twee territoria van de Wespendif vastgesteld, Eén op Hackfort en één op Starink. Van de twee paren is de leeftijd vastgesteld aan de hand van zichtwaarnemingen. Alle waargenomen oudervogels waren in het adulte klee. In de territoria zijn geen nesten gevonden.

In een loofhoutperceel aan de Hackfortselaan werd een oud buizerdnest in een Zomereik gevonden waar wel door Wespendifen aan gewerkt was. Naar dit perceel zijn vijf voedselvluchten waargenomen, drie van het mannetje, twee door het vrouwtje. Het paar aan de Hackfortselaan was op basis van de kleeckenmerken individueel herkenbaar. De langste foerageervlucht die van deze broedvogels is genoteerd is 2500 meter. Onbekend is of er succesvol jongen zijn uitgevlogen.

Op Starink zijn ook diverse voedselvluchten waargenomen, echter maar tot eind juli. Er is wel enige tijd besteed aan het zoeken naar het nest, maar dat werd echter niet gevonden. Rond het gebied aan de Kattepol zijn diverse paarwaarnemingen van Wespendifen gedaan, maar er zijn daar

Tabel 7.1 Aantal roofvogelterritoria op Hackfort en Starink in 2006.

	Hackfort	Starink	Totaal
Wespendif	2	1	3
Havik	0	0	0
Sperwer	2	1	3
Buizerd	16	3	19
Boomvalk	1	0	1
Torenvalk	1	0	1

geen prooidragende vogels waargenomen. De dagen dat ik er observeerde zag ik veelal langdurig paarsgewijs schroevende vogels die duidelijk aan het terrein gebonden waren.

Havik

In het door mij onderzochte gebied is geen territorium van de Havik vastgesteld. Buiten de gebiedsgrenzen werden twee succesvolle broedgevallen vastgesteld. Bij het nest aan de Hekkelerdijk vlogen twee jongen uit, één mannetje en één vrouwtje. Evenals voorgaande jaren werd door de Haviken aan de Hekkelerdijk het nest in een Beuk gebruikt. Het andere succesvolle broedgeval werd vastgesteld op 't Suideras. Beide broedparen waren in het adulte kleeed.

Sperwer

Op Starink werd één Sperwernest gevonden, op Hackfort werd twee nesten gevonden. Het nest op Starink werd gevonden in een Grove Den op een hoogte van 9 meter. Er vlogen hier vier jongen uit, twee mannetjes en twee vrouwtjes. Op de vaste plukplaatsen op Starink werden rond het nest 31 prooien verzameld, verdeeld over 12 soorten (zie tabel 7.2).

Het nest aan de Baakse weg werd gevonden in een Douglas, op een hoogte van 13 meter. Deze paren waren in het adulte kleeed. De jongen aan de Baakse weg zijn gepredeerd, vermoedelijk door het naburige buizerdpaar. Hieronder staan enkele tabellen vermeld met daarin de gevonden prooien. Er is geen onderscheid gemaakt naar adulte

en juveniele prooien. Op vaste plukplaatsen rond het nest aan de Baakse weg op Hackfort werden 41 prooien van de sperwers verzameld, verdeeld over 11 soorten. Deze gegevens staan vermeld in tabel 7.3.

Op het Makkingbroek werd alleen nestbouw waargenomen, een Berk fungeerde als nestboom. Al vroeg in het broedseizoen verdwenen hier de broedvogels van het toneel. Beide vogels op het Makkingbroek waren in het onvolwassen kleeed. Op de plukplaatsen op 't Makkink zes prooien van de sperwers verzameld, verdeeld over zes soorten (zie tabel 7.4).

Buizerd

In totaal werden in het geïnventariseerde gebied 19 territoria gevonden. Binnen deze territoria werden 16 nesten gevonden, waarvan drie op Starink. De oudervogels waarvan ik de leeftijd heb vastgesteld waren in het adulte kleeed. De meeste nesten zijn evenals vorig jaar gevonden in Zomereiken. Een enkel nest werd gevonden in een Douglas.

Slechts enkele nesten zijn regelmatig tijdens de hele broedperiode door gecontroleerd. Er zijn aan de overige nesten te weinig waarnemingen gedaan om een redelijk beeld van het aantal jongen te krijgen. De algemene indruk was dat er ten opzichte van 2005 minder jongen per nest zijn grootgebracht. Als prooien zijn een mol, een volwassen Wilde Eend, twee juveniele Houtduiven en een juveniele Spreeuw genoteerd.

Tabel 7.2 Voedselgegevens 2006 van de Sperwers op Starink.

Soort	Totaal
Grote Bonte Specht	1
Grote Lijster	1
Huismus	4
Huiszwaluw	1
Koolmees	5
Koperwiek	3
Merel	9
Spreeuw	2
Vink	1
Witte Kwikstaart	1
Zanglijster	1
Zwartkop	2

Tabel 7.3 Voedselgegevens 2006 van de Sperwers aan de Baakse weg op Hackfort.

Soort	Totaal
Groenling	1
Grote Bonte Specht	1
Huismus	7
Koolmees	8
Merel	1
Pimpelmees	1
Ringmus	5
Spreeuw	5
Vink	6
Winterkoning	1
Witte Kwikstaart	5

Tabel 7.4 Voedselgegevens 2006 van de Sperwers van het Makkingbroek op Hackfort.

Soort	Totaal
Koolmees	1
Koperwiek	1
Kramsvogel	1
Merel	1
Ringmus	1
Roodborst	1

Boomvalk

Voor het eerst sinds jaren heeft de Boomvalk op Hackfort succesvol gebroed. Er werd een nest gevonden in een Zomereik. Het nest was vorig jaar in gebruik bij een Zwarte Kraai.

Er vlogen twee jongen uit, één mannetje en één vrouwtje.

Ten noorden van Starink werd aan de Oude Warkenseweg nog een succesvol broedpaar gevonden. Dit paar bracht drie jongen groot, één mannetje en twee vrouwtjes.

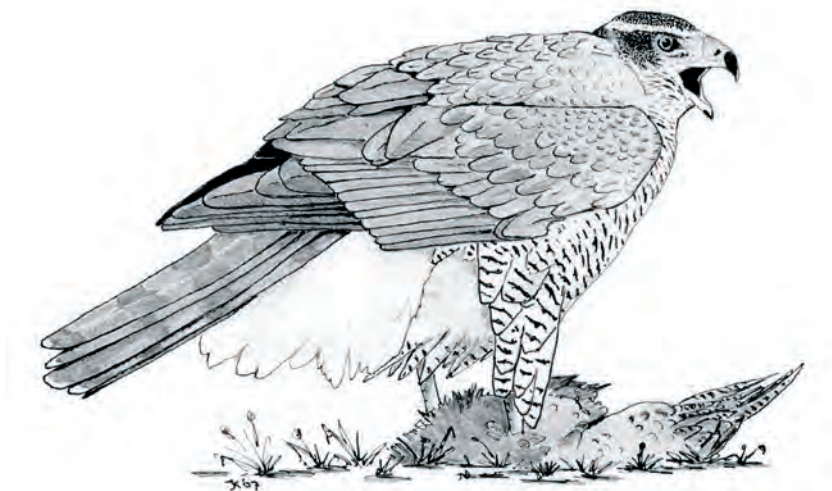
Torenvalk

In het geïnventariseerde gebied werd slechts één territorium vastgesteld en evenals vorig jaar was dit bij Wagenvoort. Er zijn bij de nestkast interacties waargenomen met Holenduiven en Kauwen. Het is niet bekend of er tot eileg is overgegaan. Er zijn geen jongen waargenomen.

Woord van dank

Mijn hartelijke dank gaat uit naar Michel Klemann. Hij vervaardigde de soortkaarten en voorzag een eerdere versie van dit rapport van commentaar.

Henk-Jan Hof
Van Hoornlaan 58
7207 JL Zutphen
0575-523954
H.Hof9@kpnplanet.nl

8 Broedvogels van het landgoed Hackfort in 2006 (deelgebied Baakse weg - Veengoot)

door Michiel van der Weide

In het voorjaar van 2006 is door mij weer een deel van het landgoed Hackfort op broedvogels geïventariseerd. De inventarisatie is uitgevoerd in het gebied tussen de Baakse weg en de Veengoot ten oosten van het kasteel. Het deelgebied sluit aan op de inventarisatie uit 2005 (van der Weide & Hof 2006). Het doel van de inventarisatie was te weten welke schaarse broedvogels aanwezig zijn, waar ze zitten en in welke aantallen. Door een vergelijking met oude gegevens kunnen we een ontwikkeling in de tijd zien. Het meest verrassende broedgeval van 2006 vond overigens plaats net buiten het telgebied; de Grote Gele Kwikstaart heeft succesvol gebroed bij de watermolen naast kasteel Hackfort.

Landgoed Hackfort

Het landgoed Hackfort kent een rijke historie. Reeds in de 14e eeuw is er een huis gebouwd op de plek waar nu het kasteel staat. In de loop van de tijd zijn de woeste gronden ontgonnen, zijn er akkers bewerkt, beken verlegd, bossen geplant en lanen aangelegd. Het huidige fraaie landschap met zijn kleinschalige karakter

is dan ook een resultante van vele eeuwen met menselijke activiteiten. Inkomsten uit de land- en bosbouw vormden lang de belangrijkste financiële bronnen voor het landgoed. Aan het begin van de 20ste eeuw waren de landgoederen veelal niet meer rendabel en werden ze in delen verkocht. Ontwikkelingen als ruilverkavelingsprojecten kregen vervolgens vrij spel. Het landgoed Hackfort is deze dans ontsprongen. Om het in zijn geheel voor de toekomst veilig te stellen is het landgoed sinds 1964 in gedeelten overgedragen aan de Vereniging Natuurmonumenten (Keverling Buisman 1998). Door deze ontwikkelingen kunnen we vandaag de dag nog genieten van een groot landgoed met een karakteristieke afwisseling van bossen (veelal eiken), houtwallen, lanen, graslanden, akkers en verspreide boerderijen. De natuurwaarden bestaan onder andere uit diverse dassenburchten, een hoge reeënstand en een bosflora met soorten als dalkruid en bosanemoon.

Inventarisatiemethode

Het telgebied van 2006 heeft een oppervlakte van 143 hectare en ligt in het oostelijk deel van het landgoed. Het is aan de noord- en westkant begrenst door de Baakse weg, aan de zuidkant door de Veengoot en aan de oostzijde door de ringweg van Vorden (N319). Alle facetten van het landgoed zijn hierbinnen te vinden: veel percelen met loofbos (voornamelijk Zomer- en Wintereik) en enkele percelen naaldbos (Fijnspar), graslanden, akker, houtwallen, boerderijen en water in de vorm van de Hackfortse Beek en de Veengoot.

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de methode van de uitgebreide territoriumkartering zoals die wordt gehanteerd voor het Broedvogel Monitoring Project van SOVON (van Dijk 2004). De lijst van onderzochte soorten bestond uit de selectie van het BMP-Bijzondere soorten (incl. facultatieve soorten) en is op verzoek van Natuurmonumenten aangevuld met Fazant, Holenduif, Boomkruiper, Grauwe Vliegenvanger en Grote Bonte Specht. Het gebied is in de periode half maart tot half juni zevenmaal volledig onderzocht, met name in de vroege ochtend. Een overzicht van de bezoekdata staat in tabel 8.1. Tijdens het eerste bezoek is regelmatig het geluid

van de Middelste Bonte Specht afgespeeld. Naast de inventarisatierondes is er tijdens speciale bezoeken gezocht naar nesten van roofvogels. Dit leverde aanvullende losse meldingen op, met name tijdens het bezoek van 17 mei. Deze aanvullingen waren van belang aangezien er in mei slechts één bezoek in de vroege ochtend kon worden gebracht. De inventarisatie van nachtvogels zoals uilen is niet goed uit de verf gekomen. Een gericht bezoek voor Bosuilen leverde geen resultaat in het telgebied. Daarbuiten werden wel op drie plekken (o.a. Kruisdijk) Bosuilen gehoord (respectievelijk een mannetje, een paartje en twee jongen). Op landgoed Hackfort zijn vaker broedvogelinventarisaties uitgevoerd. De resultaten zijn goed te vergelijken met een kartering uit 1999 (Ottens 2000). Ook de onderzoeksmethode van deze kartering is vergelijkbaar, al is de intensiteit met vijf bezoeken lager geweest en zijn ook veel algemene soorten onderzocht. Nog oudere inventarisaties zijn gedaan in 1983 (Jansen & Reyrink 1985) en 1987 (Vogel 1988). Een vergelijking met deze aantallen moet met enige terughoudendheid worden gedaan. Met name doordat toen nog niet met fusieafstanden werd gewerkt liggen de aantallen in die jaren vaak hoger.

Resultaten

De resultaten van de inventarisatie in 2006 staan in tabel 8.2. Hierin staan ter vergelijking de aantallen van eerdere karteringen in hetzelfde gebied.

Watervogels

Er zijn in 2006 geen broedende watervogels vastgesteld voor zover ze op de tellijst staan. Uiteraard zijn algemene watervogelsoorten als Meerkoet en Wilde Eend wel aanwezig als broedvogel. De Veengoot is in principe

geschikt als broedbiotoop voor de Knobbelzwaan. In 1983 is hier ook een territorium gekarteerd. De Grauwe Gans is in 2006 wel tijdens het broedseizoen waargenomen, maar de waarnemingen voldeden niet aan de criteria voor een territorium. Uitbreiding van deze soort is zeker te verwachten. De aanwezigheid van water (veiligheid voor de jongen), gras (voedsel) en ruigte (broedplaats) maakt dat het gebied aan alle voorwaarden voldoet.

Roofvogels

Elders in dit jaarboek is een bijdrage te vinden over de roofvogels op het gehele landgoed. Opvallend is dat de Buizerd de enige soort is die gebroed heeft in het telgebied. Het aantal broedparen is verdubbeld ten opzichte van 1983. Voor Boomvalk en Wespendif maakte het telgebied wel onderdeel uit van het voedselgebied.

Hoenders, Steltlopers, Duiven en Uilen

De Fazant is in ruim 20 jaar redelijk stabiel gebleven. Landelijk is de soort wel afgenomen, mede als gevolg van het verbod op uitzetten van de soort ten behoeve van de jacht. Scholekster en Kievit hebben beide het veld moeten ruimen in het telgebied. In 1983 zaten er nog vier broedparen van de Kievit aan de oostzijde van het telgebied. Mogelijk heeft predatie, naast de intensievere landbouw, een rol gespeeld bij het verdwijnen van de soort. Het kleinschalige landschap is immers ook aantrekkelijk voor predatoren als Zwarte Kraai, Buizerd en Vos. Met Holenduif en Zomertortel gaat het niet goed. De Zomertortel is als sinds 1999 geheel verdwenen, terwijl in 1983 nog 13 territoria konden worden genoteerd. De trend van de Holenduif is landelijk positief terwijl de trend op Hackfort juist negatief is. Van de negen broedparen uit 1983 waren er in 1999 nog twee en in 2006 drie over. Een duidelijke verklaring is hiervoor niet te geven, evenmin als overigens voor de landelijke toename. De Steenuil is de enige uilensoort die gehoord is tijdens de inventarisatierondes. Hij zat bij de boerderij Nieuw Roordink aan De Eldersmaat. Bosuilen zijn niet gehoord maar zijn vast wel aanwezig. Inventarisaties kunnen het beste worden uitgevoerd in februari en maart of in juni (roepende jongen) en dat is in 2006 niet gedaan.

Tabel 8.1 Overzicht van de bezoekerondes.

Ronde	Datum	Tijdstip
1	12-03	08.40 - 11.10 u
2	15-04	06.50 - 10.30 u
3	24-04	06.30 - 09.50 u
4	27-04	20.45 - 22.30 u
5	29-05	05.40 - 08.45 u
6	07-06	09.30 - 11.05 u
7	12-06	05.30 - 07.40 u

Spechten, Zwaluwen

Gezien de opmars van de Middelste Bonte Specht in met name Overijssel leek het zinvol ook op Hackfort speciale aandacht te besteden aan deze soort. Er zijn immers voldoende oude eikenbomen aanwezig met een doorsnede van 40 cm; het kenmerkende aspect van het Nederlandse broedhabitat. Maar helaas was er geen vogel die reageerde op de geluiden uit de cassette recorder. Wel aanwezig zijn drie andere spechtensoorten: Groene, Kleine Bonte en Grote Bonte Specht. De Kleine Bonte Specht lijkt in aantal wat te fluctueren. Gelukkig is het aantal van één uit 1999 verhoogd naar drie. De Grote Bonte Specht is de talrijkste van de drie. De reeks met aantallen suggereren een

afname. Die ontwikkeling wijkt echter af van die uit het deelgebied van 2005 waar juist sprake was van een toename. Een volgende inventarisatie moet hier helderheid brengen. Van de Groene Specht is de exacte broedlocatie niet achterhaald. Het territorium is gebaseerd op waarnemingen uit vier bezoeken.

De kolonie van de Huiszwaluw aan de boerderij op de hoek Baakse weg met De Eldersmaat is redelijk stabiel. Ruim 20 jaar geleden zaten er 11 bewoonde nesten en nu in 2006 12. De kolonie van Hoogkamp is in 2006 niet bezocht. In 1999 werden hier nog 20 nesten geteld.

Nachtegaal tot en met Grasmus

Dat de Nachtegaal niet meer te horen is op

Tabel 8.2 Overzicht van de soorten en aantallen territoria in het onderzoeksgebied van 2006 met een vergelijking t.o.v. 1999 (Ottens 2000), 1987 (Vogel 1988) en Jansen & Reynders 1985. De belangrijkste biotoopeisen zijn ontleend aan Sierdsema (1995) (ng = niet geteld). Soorten met een * staan op de Rode Lijst (Van Beusekom *et al.* 2005). De trend in Nederland betreft de trend vanaf 1984 (Van Dijk *et al.* 2006).

Soort	Belangrijkste biotoopeisen	1983	1987	1999	2006	Trend Hackfort	Trend Nederland
Buizerd	bos	1	1	2	2	toename	+
Fazant	voedselrijke ruigten	5	ng	3	4	stabiel	-
Scholekster	open gebied	1	ng	1	0	verdwenen	-
Kievit	open gebied	4	ng	0	0	verdwenen	-
Holenduif	grote holten, oude loofbomen	9	ng	2	3	achteruitgang	+
Zomertortel*	hoge struiken	13	?	0	0	verdwenen!	--
Koekoek*	kleine zangvogels	3	ng	0	0	verdwenen?	-
Kerkuil*	randen, ruigten, grote holten	0	0	0	1	nieuw	++
Steenuil*	kleinschalig landschap, holten	0	0	0	1	nieuw	?
Bosuil	oude loofbomen, grote holten	3	3	2	0?	waarschijnlijk stabiel	0
Ransuil	opgaand bos	0	ng	1	0?	fluctuerend	--
Groene Specht*	opgaand bos met open plekken, mieren	0	0	1	1	toename	+
Kleine Bonte Specht	loofbos, kwijnende en dode bomen	4	6	1	3	fluctuerend	++
Grote Bonte Specht	opgaand bos, dikke en dode bomen	10	ng	9	6	achteruitgang?	+
Huiszwaluw*	gebouwen	11+4	ng	15+20	12	fluctuerend	-
Nachtegaal*	struiken, struwelen	12	8	0	0	verdwenen!	0
Gekraagde Roodstaart	open bos, bosranden, open holten	2	ng	4	2	fluctuerend	-
Grote Lijster	bosranden, bosjes, grazige vegetaties	5	ng	1	1	achteruitgang	-
Spotvogel*	hoge struwelen	4	ng	0	0	verdwenen	-
Grasmus	struwelen	6	ng	6	2	achteruitgang	+
Grauwe Vliegenvanger*	(oude) loofbomen	13	?	5	6	achteruitgang	-
Bonte Vliegenvanger	overvloed holten	6	ng	1	0	verdwenen?	0
Glanskop	loofbomen, holten	9	7	8	9	stabiel	0
Boomklever	dikke loofbomen	15	10	12	22	stabiel	+
Boomkruiper	oudere bomen	34	ng	17	16	stabiel	+
Wielewaal*	vochtig hoog loofbos	1	3	2	0	verdwenen?	-
Goudvink	hoge struiken	2	ng	0	0	verdwenen	0
Appelvink	loofbomen	0	1	0	1	fluctuerend	-
Geelgors	bosranden, kruidenrijke vegetaties	2	?	2	10	toename	+

Hackfort is natuurlijk een groot gemis. Het telgebied herbergden in 1983 nog twaalf territoria en nu dus nul. Dit kan een gevolg zijn van de verdroging in het gebied, maar het is ook bekend dat de soort uit ouder wordende bossen verdwijnt. De Gekraagde Roodstaart gaat landelijk achteruit maar is in het telgebied (in klein aantal) stabiel gebleven. Grote Lijster, Spotvogel en Grasmus zijn alle drie in aantal achteruit gegaan. De Spotvogel is zelfs helemaal niet gehoord in 2006.

Grauwe Vliegenvanger tot en met Geelgors

De beide Vliegenvangers gaan achteruit op het landgoed, waarbij de Bonte Vliegenvanger in 2006 zelf niet is aangetroffen in de telgebied. De achteruitgang van beide soorten is een landelijke ontwikkeling. De Grauwe Vliegenvanger staat op de Rode Lijst als 'gevoelig'. Over de redenen van de achteruitgang is weinig bekend; mogelijk is de situatie in het Afrikaanse overwinteringsgebied verslechterd. De Bonte Vliegenvanger heeft te kampen met een vervroeging van het voedselaanbod (de piek van rupsen) door de klimaatverandering. De soort overwintert eveneens in Afrika en heeft zijn moment van terugkomst in de broedgebieden niet (kunnen) aanpassen aan de timing van de rupsen.

Het trio Glanskop, Boomklever en Boomkruiper zijn kenmerkende soorten van oude loofbossen. Als nestplek hebben ze alle drie holtes in bomen nodig. Glanskop en Boomkruiper laten een stabiele ontwikkeling zien. Het hoge aantal Boomkruipers uit 1983 suggereert een afname maar zal eerder het gevolg zijn van interpretatieverschillen. In het telgebied van 2005 was hiervan ook sprake. De Boomklever neemt landelijk toe en ook in het gebied. De stijging van tien territoria ten opzichte van 1999 is wel opvallend.

De Wielewaal is vanaf 1983 in wisselende aantallen vastgesteld in het studiegebied. Recent gaat de soort hard achteruit in Nederland en Hackfort is daar geen uitzondering op. Voor oorzaken van deze trend wordt gedacht aan verdroging, problemen in de trek- en overwinteringsgebieden en wellicht de klimaatverandering. Goud- en Appelvink

komen in zeer lage dichtheden voor zodat het lastig is de aantallen te interpreteren. Een opmerkelijke toename is die van de Geelgors. Deze eenvoudig te inventariseren soort is maar liefst van twee territoria in 1983 toegenomen tot tien territoria. Het is bij uitstek een soort die thuis hoort op een landgoed met een kleinschalig agrarisch landgoed.

Discussie

In het onderzoek van 1983 (Jansen & Reyrink 1985) is het deel van het landgoed rond het kasteel en het studiegebied van 2006 gewaardeerd als gebied met de hoogste ornithologische waarde. Dit is gedaan op basis van soortdiversiteit, zeldzaamheid en dichtheid. Bepalende soorten hierbij waren onder andere Bosuil, Holenduif en Kleine Bonte Specht. Of deze waardering vandaag de dag nog steeds valt te geven is onbekend door het ontbreken van een vergelijkbaar onderzoek. Het is echter nog steeds een landschappelijk zeer gevarieerd deel van het landgoed Hackfort en daarmee zeer aantrekkelijk voor vogels.

Toch heeft de ornithologische waarde van het landgoed onmiskenbaar een veer gelaten. Uit het studiegebied van 2006 zijn maar liefst negen van de onderzochte soorten verdwenen. Als we kijken naar de landelijke trend van deze soorten die is die meestal ook negatief. De oorzaken van het verdwijnen moeten dan ook gezocht worden in factoren die op een landelijke schaal plaatsvinden. Voorbeelden zijn de daling van de grondwaterstand (Nachtegaal) en omstandigheden in het overwinteringsgebied (Zomertortel, Grauwe Vliegenvanger). Een verandering van het beheer lijkt bij deze soorten in ieder geval niet de oorzaak van het verdwijnen. De achteruitgang van de Holenduif heeft vermoedelijk wel een locale oorzaak aangezien het landelijk goed gaat met deze soort.

Met de broedvogels van struwelen gaat het niet goed. Grasmus is duidelijk afgenomen terwijl Spotvogel en Nachtegaal zijn verdwenen. De afname van de Grasmus is opmerkelijk gezien de landelijke toename. Positief nieuws is er zeker ook te melden. Zowel Steenuil als Kerkuil ontbraken in eerdere inventarisaties en zijn nu wel

aanwezig als broedvogel. In afwijking tot de rest van Nederland houdt de Huiswaluw goed stand op de boerderijen. De mooiste plus is de Geelgors. Vanaf 1999 is het aantal territoria flink toegenomen, net zoals in het telgebied van 2005 waar de stand verdubbelde. Met uitzondering van de Huiswaluw zijn de beide uilen en de Geelgors soorten van kleinschalige agrarische landschappen. Een landschap alleen is zeker niet voldoende, er moet ook voedsel te vinden zijn. Ruigere stukken voor muizen en zaden zijn voor deze soorten van belang. Het landgoed Hackfort biedt beide.

Nieuwkomers

Met de komst van de Grote Gele Kwikstaart als broedvogels heeft het landgoed er een karakteristieke broedvogel van beken (en watermolens) bij. De soort doet het goed in Nederland als gevolg van de zachte winters. Een uitbreiding van het aantal broedparen op Hackfort moet zeker mogelijk zijn. Als

natuurlijke broedplaatsen beperkt zijn, zouden onder bruggen nestkasten kunnen worden opgehangen.

Nog niet vastgesteld, maar kunnen in de toekomst wel te verwachten, zijn Middelste Bonte Specht en de Taigaboomkruiper (of Kortsnavelboomkruiper). Uit Gelderland zijn nog geen broedgevallen bekend maar wel uit Overijssel (nabij Olst en Oldenzaal; Zekhuis & Derks 2006). De Taigaboomkruiper is makkelijk te missen doordat de dunne, schrille zang zeer onopvallend is. Opletten dus de komende jaren!

Aanbevelingen voor het beheer

De inventarisatie van 2006 en de vergelijking met oude gegevens zijn een mooie basis om te kijken naar het beheer van het landgoed. Uiteraard is het lastig iets te doen voor soorten die achteruitgaan door ontwikkelingen in de Afrikaanse overwinteringsgebieden of klimaatveranderingen. Maar is het mogelijk het locale beheer te optimaliseren voor broedvogels? Hier zijn zeker mogelijkheden voor. Of er daadwerkelijk ruimte voor is hangt af van andere belangen. Een deel van de landbouw op het landgoed is bijvoorbeeld als intensief te betitelen, waardoor er weinig kansen voor de natuur zijn. Het is echter goed te bedenken dat de landbouw al eeuwen een onlosmakelijk onderdeel is van het landgoed (landschappelijk en financieel). De volgende aanbevelingen zijn zonder meer te geven:

- Handhaven van het meer natuurlijke bosbeheer, met veel ruimte voor dood hout (gunstig voor Bosuil, Kleine Bonte Specht, Glanskop);
- verhoging van de grondwaterspiegel, waardoor ook minder verzuuring van de bosbodem optreedt (gunstig voor Nachtegaal, Zomertortel, Wielewaal);
- uitbreiden van de zoom- en mantelvegetaties, minder scherpe overgangen tussen grasland en bos (belangrijk als voedselgebied en broedplaats voor vele soorten);
- uitbreiden van erfbeplanting en houtwallen (gunstig voor Spotvogel, Grasmus en Geelgors);
- laten liggen van oogstresten (akkers)

Figuur 8.1 Bosperceel op landgoed Hackfort met staand dood hout (foto 15 april 2006, Michiel van der Weide).

en meer ruigtes (deel graslanden) als voedselgebied (ook juist voor in de winter) (gunstig voor Steenuil, Kerkuil, Geelgors en andere zaadeters).

Dankwoord

De volgende personen wil ik graag bedanken voor hun medewerking: André Westendorp (Natuurmonumenten) voor het verlenen van de vergunning, Michel Klemann voor het maken van de veldkaart en de verspreidingskaarten en Henk-Jan Hof voor de aanvullende waarnemingen.

Michiel van der Weide
Hobbemakade 37
7204 BL Zutphen
0575-513189
mvdweide@kpnplanet.nl

Literatuur

van Dijk A.J. 2004. Handleiding Broedvogelmonitoring Project (broedvogelonderzoek in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Dijk A.J., Dijkse L., Hustings F., Koffijberg K., Oosterhuis R., van Turnhout C., van der Weide M.J.T., Zoetebier D. & Plate C.L. 2006. Broedvogels in Nederland in 2004. SOVON-monitoringrapport 2006/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Jansen S.R.J. & Reynders L.A.F. 1985. Landschapsecologisch onderzoek naar de avifauna van het landgoed Hackfort bij Vorden. Rapportnr. 403. De Dorschkamp, Wageningen.

Keizerling Buisman F (red.). 1998. Hackfort huis & landgoed. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Ottens H-J. 2000. Broedvogels van Hackfort, 't Enzerinck, 't Walliën, Velhorst en het Grote Veld in 1999. SOVON-inventarisatierapport 2000/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Vogel R.L. 1988. De broedvogels van Hackfort in 1987. Natuurmonumenten, 's Graveland.

Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Van der Weide M. & Hof H.J. 2006. Broedvogels van het landgoed Hackfort in 2006 Deelgebied Kasteel-IJzerhorst. Rapport in eigen beheer, Zutphen.

Zekhuis M. & Derks C. 2006. De eerste broedgevallen van Taigaboomkruipers in Overijssel. Vogels in Overijssel 2006: 90-96.

9 Fazanten in de omgeving van Zutphen

door Henk-Jan Hof

Na de wintertelling van januari 2006 is het idee ontstaan om in een deel van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Zutphen de Fazant als broedvogel te inventariseren omdat tijdens die wintertelling slechts 17 exemplaren werden geteld. Een blik in de Atlas van de Nederlandse Broedvogels (SOVON 2002) laat ons zien dat de Fazant binnen het werkgebied van de vogelwerkgroep overal voorkomt, maar in welke dichtheden is niet goed bekend.

Achtergrond

Wellicht dat door een broedvogelkartering de wintertellinggegevens beter geïnterpreteerd kunnen worden. De Fazant is bejaagbaar in de periode van 15 oktober tot en met 31 januari, maar afschotgegevens zijn niet bekend.

Tot begin jaren negentig konden jachtgerechtigden Fazanten uitzetten. Veelal gebeurde dat onder de noemer van het bijsturen van een slecht broedseizoen of om een geschikt gebied te bevolken. In Nederland werden begin jaren negentig legaal ongeveer 50.000 Fazanten per jaar uitgezet. Uitzetten van Fazanten is nu bij wet verboden. Het is onbekend op welke schaal Fazanten illegaal worden uitgezet. Dat dit wel gebeurt, is vastgesteld door enkele leden van de vogelwerkgroep aan de oostzijde van de IJssel.

Habitat

De Fazant leeft graag in een vochtige woonomgeving waarin voldoende dekking en voedsel te vinden is. De Fazant neemt ook genoegen met een afwisselende biotoop van landbouwgronden, bouw- en grasland, heggen en ruige slootkanten. Spoorwegbermen bieden eveneens een prima leefgebied. De Fazant is wat dat betreft opportunistisch in de terreinkeuze.

Ten tijde van stadsuitbreiding kan de Fazant nieuwe plekken vinden omdat juist hier ruigere terreinen te vinden zijn. De Fazant is een alleseter en eet insecten, wormen, planten, zaden, planten en bessen.

Broedbiologie

Fazanten zijn sociale dieren en brengen de winter in groepen door. In de loop van maart worden de broedplaatsen weer bezet. Een haan neemt dan een eigen territorium in bezit. Hij geeft aan dat de plek bezet is door regelmatig een stevige roffel met de vleugels te laten horen, voorafgegaan door frequent roepen. Hierbij staat hij graag op een verhoging in het landschap. De mannetjes proberen enkele vrouwtjes om zich heen te verzamelen. De Fazant leeft dus polygaam. Nadat het nest gemaakt is, bemoeien de mannetjes zich niet meer met de vrouwtjes. Het vrouwtje maakt graag een nest in brandnetelstruweel, slootkanten, houtwallen of in bosjes oud riet. De 6 tot 16 eieren zijn er in verschillende kleurschakeringen, veelal vuilgeel tot geelgroen. De broedduur bedraagt ongeveer 25 dagen. De uitgekomen kuikens volgen direct de moeder. De moeder wacht niet altijd op alle kuikens; zo raken geregeld kuikens verloren. Voor de overleving van de kuikens zijn de eerste drie weken cruciaal. De kuikens kunnen bijvoorbeeld slecht tegen regenachtige omstandigheden. Na drie maanden kunnen de jongen zichzelf redden en in de eerste herfst na hun geboorte zijn de Fazanten al redelijk uitgekleurd.

Inventarisatiewerkwijze

De volgende personen hebben een bijdrage aan deze inventarisatie geleverd: Michel Klemann, Michiel van der Weide, Jeroen Philippona, Jan Hof, Frans Parmentier en Henk-Jan Hof.

Alle veldwaarnemingen van half maart tot half juni 2006 zijn op kaart gezet. Roepende en baltsende mannetjes zijn als geldige waarnemingen opgevoerd, losse waarnemingen van mannetjes en gezinnen zijn ook op kaart gezet, waarbij bij de interpretatie de roepende mannetjes als uitgangspunt zijn gehanteerd. Het veldwerk is gedaan in de atlasblokken 33-37, 33-47, 33-38 en 33-48. Het geïnventariseerde gebied heeft een oppervlakte van 6.250 hectare.

Eerste resultaten

Er zijn in 2006 44 territoria vastgesteld. Dat is een dichtheid van 0,7 territoria per 100 hectare. De verspreiding staat weergegeven in figuur 9.1.

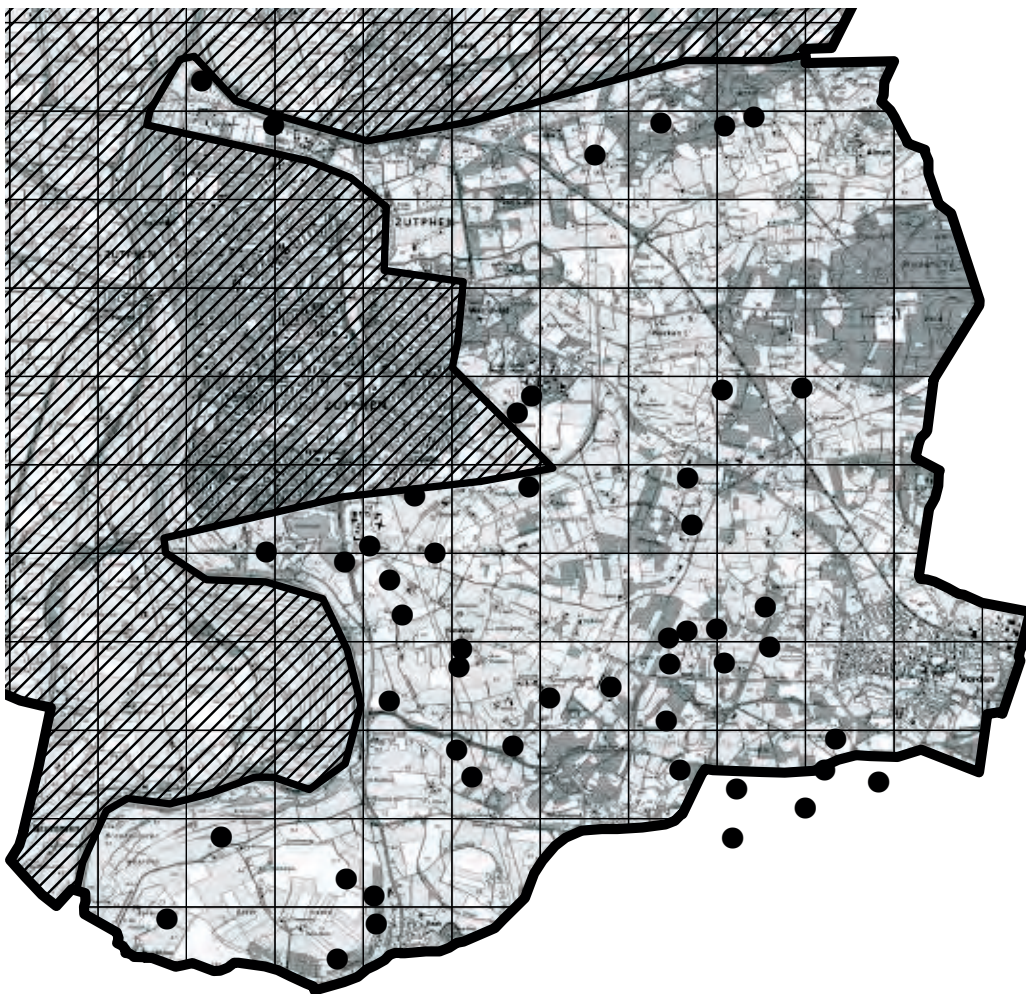
Het lijkt erop dat ook in de omgeving van Zutphen illegaal Fazanten worden uitgezet. In 2004 en 2005 liepen er in de nazomer rond Vierakker ineens allemaal volwassen Fazanten rond; er konden van de ene op de andere dag 12 mannetjes bij elkaar gezien worden. Rond de trektelpost aan het afleidingskanaal werd op 8 oktober 2006 opgemerkt dat er op die dag ineens 17 Fazanten waren. Die waren daar sinds het begin van de trektellingen in 2006 (>150 teluren op 47 teldagen) nog niet eerder gezien of gehoord. Frappant is dat dit op dezelfde dag ook rond de telpost in Bathmen werd opgemerkt.

Worden de gekweekte Fazanten met een vrachtautootje rondgereden en in het veld uitgezet? Wellicht is dit iets om in komende jaren alert op te zijn.

Slot

Ik ben benieuwd naar de resultaten van een eventuele wintertelling in januari 2007. Om dan een redelijk beeld van deze soort te kunnen verkrijgen zullen geschikte biotopen moeten worden bekeken. Mogelijk kan de verspreidingskaart die in dit verslag is opgenomen daarbij als leidraad dienen.

Henk-Jan Hof
Van Hoornlaan 58
7207 JL Zutphen
0575-523954
H.Hof9@kpnplanet.nl

Figuur 9.1 Verspreiding van Fazantenterritoria rond Zutphen in 2006. Gearceerd is het niet-getelde deel van werkgebied-VWG.

10 Weidevogels Tichelbeekse waarden 2006 (Zutphens deel)

door Frans Parmentier

Uit het broedvogelonderzoek van 2005 door leden van de Vogelwerkgroep Zutphen is gebleken dat de Tichelbeekse waarden een waardevol weidevogelgebied is. Naast de algemene weidevogels als Kievit en Scholaster broeden er ook de laatste Grutto's uit de omgeving van Zutphen en schaarse soorten als Tureluur, Wulp, Zomertaling, Slobeend, Gele Kwikstaart en Graspieper.

De percelen binnen de gemeentegrens van Zutphen (80 ha) zijn eigendom van de gemeente. Ze worden verpacht aan een tiental boeren uit de omgeving. Die gebruiken het als maailand met meestal nabeweidings. Op ongeveer de helft van de percelen berust een botanisch beheercontract, op één perceel mag pas in juli worden gemaaid en op de rest is het gebruik zonder beperking. De boeren mogen het land met botanisch beheer niet bemesten, maar kunnen het zonder beperking maaien. Dat gebeurt, net als de andere percelen zonder contract, in de regel voor begin juni. Zonder beschermingsmaatregelen zullen bij dit maai-beheer veel weidevogellegfels en jongen gevaar lopen te sneuvelen. Daarmee dreigt de rijke weidevogelpopulatie langzaam te verdwijnen. Dit artikel doet verslag van de resultaten van het eerste jaar van de actieve weidevogelbescherming in de Tichelbeekse waarden. Daarnaast is er een vergelijking gemaakt van het aantal weidevogelterritoria in het gebied in 2005 en 2006. Voor een beschrijving van het gebied raadplege men het artikel van Jeroen Philippona in het jaarverslag 2005 van de Vogelwerkgroep Zutphen.

Actieve bescherming

In het najaar van 2005 is over het verdwijnen van de weidevogels door het bestuur van de vogelwerkgroep overleg geweest met de gemeente Zutphen. De gemeente zag echter geen mogelijkheid haar pachters contracten voor te leggen met maai-beperkingen. Dat zou te veel geld kosten. Het gevaar voor de weidevogels dreigde ook in 2006 voort te bestaan. Ondergetekende heeft toen in maart 2006 besloten op bescheiden schaal de actieve weidevogelbescherming op te pakken in het Zutphense deel van de Tichelbeekse waarden. Actief wil zeggen dat er nesten worden opgezocht, gemarkeerd en bij het maaien ontzien. Met de boer werden afspraken gemaakt over de wijze van markeren van de nesten en over het om de nesten heenmaaien.

Het toeval wilde dat ook Werner Jan de Wilde uit Warnsveld op eigen initiatief besloten had nesten te beschermen, en wel in het zuidelijke deel van de Zutphense Tichelbeekse waarden. Met hulp van Rowan Koster, de weidevogelcoördinator van Gelderland, had hij contacten gelegd met twee boeren. Na onze toevallige ontmoeting in het veld hebben we contact gehouden en kennis en ervaring onderling uitgewisseld.

Resultaten weidevogelbescherming 2006

In het noordelijke en centrale deel heeft bescherming plaatsgevonden op ongeveer 17 ha land, in het zuidelijke deel op 13 ha. De start begon pas begin mei aangezien het grootste deel van de waarden in april nog onder water stond. De percelen zijn tot half juni wekelijks op nieuwe nesten afgezocht. De meeste percelen zijn rond 1 juni gemaaid, kort voordat het laagste deel van het gebied voor een tweede keer dit voorjaar onderwater zou lopen en de percelen onbereikbaar zouden worden voor de trekkers.

In tabel 10.1 staan de lotgevallen van de gevonden legfels en van de legfels waar omheen is gemaaid. Allereerst valt op dat er veel nesten van Kievit, Grutto en Tureluur zijn gevonden. Vooral het zuidelijke deel was heel vogelrijk. Het waren overigens

wel de meest weidevogelrijke percelen van het gebied waar de nestbescherming op geconcentreerd was. Bijzonder is de vondst van een nest van de Zomertaling, maar ook die van Slobeend, Kuifeend en Wulp zijn niet alledaags.

Minder positief zijn de lotgevallen van de legsels. Slechts 40 procent van de legsels is uitgekomen, terwijl 70 procent landelijk gezien gewoon is. Veel nesten in het zuidelijke deel van de waarden zijn gepredeerd. Er zijn sterke vermoedens dat vooral de Vos hiervoor verantwoordelijk was en in mindere mate ook de Zwarte Kraai.

Vanwege de hoge waterstand in april kwam de grasgroei laat op gang en werden de percelen pas gemaaid toen de meeste nesten al waren gepredeerd of uitgekomen. Slechts om een bescheiden aantal nesten hoefde te worden heengemaaid. Die zijn allemaal met succes uitgekomen (tabel 10.1). Twee nesten (van Kievit en Tureluur) hadden

minder geluk. Zij waren niet gemarkeerd met stokjes toen het perceel vervroegd werd gemaaid vanwege het dreigende hoogwater. Daarbij zijn ze ongetwijfeld gesneuveld. Het achterwege laten van de markering was bewust gedaan om te voorkomen dat de stokjes recreanten zouden aantrekken die de nesten al dan niet per ongeluk zouden verstoren. Overigens was het perceel enkele dagen na het maaien zoals verwacht onder water gelopen en zouden de eieren weggedreven zijn.

Een andere tegenvaller was dat tijdens het toppen van het perceel met maaiuitstel er nog legsels van Gele Kwikstaart en Graspieper aanwezig bleken te zijn. Ten minste twee nesten van die zangvogels zijn daarbij door de brede banden van de trekker vernield. Nagedacht moet worden hoe dit in het vervolg te voorkomen.

Ondanks de bescheiden resultaten is onze inspanning niet voor niets geweest. Er zijn positieve contacten gelegd met enkele boeren en er zijn vijf legsels met succes uitgebroed die anders gesneuveld zouden zijn. Dit was een mooie, leerzame start. Het is zinvol om door te gaan met actieve bescherming en deze uit te breiden op alle percelen waar weidevogels broeden. Voor een maximaal succes is het zinvol om onze werkwijze hier en daar wat aan te passen. Te denken valt aan meer aandacht voor in het grasland broedende zangvogels een betere communicatie met de boeren over de ligging van de nesten. Het is raadzaam ook bordjes 'Weidevogelbroedterrein, Geen toegang' te plaatsen – dit laatste om verstoring door vliegerende of vrijende recreanten zo veel mogelijk te beperken.

Echter, de bescherming van de eieren is een eerste stap naar goede weidevogelbescherming. Hoe het met de pullen is afgelopen, is moeilijk in te schatten. Weidevogelouders, met uitzondering van Kievit en Scholekster, hadden na het maaien weinig plekken om met hun pullen naar toe te trekken. Toch is tot in juli het alarm van Grutto, Wulp en Tureluur gehoord; geen slecht teken! Vooral het perceel met de late maaidatum was in trek bij Tureluurgezinnen. Al met al was er vanaf begin juni weinig lang gras meer over. Dat zou er wel meer moeten zijn. Een praktische en niet te dure oplossing biedt het aanleggen van zogenaamde

Tabel 10.1 De lotgevallen van de legsels op 30 ha maailand in de Tichelbeekse waarden 2006 en de resultaten van de nesten waar omheen is gemaaid.

Soort	Gevonden nesten	Uitgekomen nesten	Niet uitgekomen nesten	Verliesoorzaak			
				Predatie	Agrarische werkzaamheden	Verlaten	Diversen
Scholekster	2	0	2	2	0	0	0
Kievit	18	9	9	8	1	0	0
Grutto	15	5	10	10	0	0	0
Tureluur	9	4	5	2	1	2	0
Wulp	1	1	0	0	0	0	0
Slobeend	1	0	1	1	0	0	0
Kuifeend	1	0	1	1	0	0	0
Zomertaling	1	0	1	1	0	0	0
Resultaten omheenmaaien							
Kievit	2	2	0	0	0	0	0
Grutto	1	1	0	0	0	0	0
Tureluur	1	1	0	0	0	0	0
Wulp	1	1	0	0	0	0	0

vluchtheuvels. Vluchtheuvels zijn stroken gras met een minimale oppervlakte van 2500 m². Deze vluchtheuvels liggen er ten minste tot twee weken na het maaien. Het doel van de vluchtheuvels is tweeledig. Ten eerste bieden ze tijdens en na het maaien de pullen dekking tegen roofvogels. Ten tweede is er voor de pullen voedsel te vinden. Met name Gruttopullen eten insecten die op het gras zitten. Wanneer het gras wordt afgevoerd, verdwijnt ook veel van hun voedsel.

Met het aanleggen van vluchtheuvels derft de boer inkomsten. Hij heeft er extra werk aan en de kwaliteit van het gras gaat achteruit. Er zal een vergoeding tegenover moeten staan. De Vogelwerkgroep Zutphen heeft in 2006 een plan bij de gemeente Zutphen neergelegd om contracten met de gebruikers van de Tichelbeekse waarden af te sluiten over onder andere de aanleg van die vluchtheuvels tijdens het maaien. Op dit moment hebben we nog geen uitsluitsel gekregen of dit voorstel ook daadwerkelijk uitgevoerd gaat worden. Vluchtheuvels in combinatie met enkele percelen met een late maaidatum en actieve nestbescherming zouden ideaal zijn voor het behoud van de weidevogels in de Tichelbeekse waarden. Hopelijk kan het er in het voorjaar van 2007 al van komen.

Territoria

In 2005 zijn de hele Tichelbeekse waarden in vijf rondes op territoria geïnventariseerd. In 2006 is aan de hand van veldwaarnemingen en nestvondsten een schatting gemaakt van het aantal weidevogelterritoria in het Zutphense deel. In tabel 2 staan de resultaten van beide jaren. Daaruit blijkt dat het gebied ook in 2006 een rijk weidevogelgebied was met veel Grutto's

en Tureluurs en bijzondere soorten als Zomertaling, Gele Kwikstaart, Slobeend en Wulp.

Uit een vergelijk van beide jaren blijkt dat de Kievit, Grutto, Tureluur en Gele Kwikstaart in 2006 aanzienlijk meer voorkwamen dan in 2005. Is dit een reële toename? Ik denk het wel. Weliswaar kan in 2006 een overschatting hebben plaatsgevonden van Kievit en Grutto, vanwege de inschatting op grond van nestvondsten. Door de hoge predatiedruk zou namelijk een deel van de legsels uit vervollegsels kunnen bestaan. Dat geldt echter niet voor de Tureluur, aangezien deze soort veel minder last had van predatie en evenmin voor de Gele Kwikstaart, aangezien het aantal territoria van deze soort ook in 2006 uitsluitend is gebaseerd op gedragswaarnemingen.

Ondanks deze kanttekening denk ik dat er in 2006 in het Zutphense deel van de Tichelbeekse waarden meer Kieviten, Grutto's, Tureluurs en Gele Kwikstaarten hebben gebroed dan in 2005. De Wulp, daarentegen, lijkt te zijn afgenomen. Om een beter beeld te hebben van de populatieontwikkelingen is het raadzaam om het gebied in 2007 ook weer op broedvogels te inventariseren volgens de BMP-methode.

Dankwoord

Allereerst gaat mijn dank uit naar de meewerkende boeren B. Lammers, A. Hofenk en E. J. Klein Kranenbarg. Verder wil ik Werner Jan de Wilde bedanken voor het beschikbaar stellen van zijn veldgegevens en Rowan Koster (provinciale weidevogelcoördinator) voor zijn ondersteuning en benadering van de boeren. De gebruikersgegevens ontvingen we van de heer J. Rutten van de afdeling Grondzaken van de gemeente Zutphen.

Frans Parmentier
 Loverendale 33
 7207 PG Zutphen
 parmenleijn@hetnet.nl

Tabel 10.2 Weidevogelterritoria 2005 en 2006 in het Zutphense deel (80 ha) van de Tichelbeekse waarden. + : wel aanwezig, niet geteld.

Soort	2005	2006	Soort	2005	2006
Scholekster	5	4 (mei)	Slobeend	2	1
Kievit	3 (april)	18	Krakeend	2	0
Grutto	6	16	Kuifeend	0	1
Tureluur	6	12	Zomertaling	1	1
Wulp	4	2	Graspieper	5	6
Wilde eend	+	+	Gele Kwikstaart	5	10

11 Duiven tellen in de binnenstad

door Johan Blanksma & Adri Mulder

Hoewel wij meestal op zoek gaan naar vogels in het buitengebied van Zutphen, betekent dat niet dat de stedelijke gebieden van onze gemeente niet rijk zijn aan vogels. De meest bekende vertegenwoordiger is de stadsduif (*Columba livia domestica*). Al decennia lang bewonen de nakomelingen van de Rotsduif (*Columba livia*) de kunstmatige rotsen van de monumentale panden van onze binnenstad.

De stadsduif brengt menige bewoner en bezoeker plezier, maar vaak gaat de aanwezigheid van de stadsduif ook gepaard met vervelende overlast. Nesten in dakgoten en met name plaatselijk grote hoeveelheden duivenpoep hebben geleid tot de oprichting van de Stichting Stadsduiven Zutphen (SSZ). In deze stichting werken de gemeente, Wijkaanpak, VCOZ en Ieder1 samen. Sinds 2000 probeert de stichting de overlast van stadsduiven in de binnenstad op diervriendelijke manieren te bestrijden. In oktober 2002 is in navolging van enkele grote steden in een binnenplaats aan de Sprongstraat een eerste duiventil geplaatst om te trachten de overlast van de duiven op een plaats te concentreren. Uit ervaringen in andere steden bleek het volgende: door de duiven in een til te voeren en daar broedgelegenheid te bieden, blijven dakgoten schoon en komt de meeste duivenpoep in de til terecht. Mogelijk zullen nog een of twee duiventillen volgen. Volgens de stichting zou de aanwezigheid van slechtvalken dit duivenbeheersplan mogelijk kunnen verstoren. In ons vorige jaarboek berichtten wij reeds over de discussies die ontstonden door de plaatsing van een slechtvalkenkast in de toren van de St. Walburgiskerk. Uiteindelijk is de nestkast wel geplaatst en is met de stichting afgesproken om het aantal duiven in de binnenstad te monitoren om het effect van de duiventil-

len en de slechtvalkneestkast op de duivenpopulatie te kunnen vaststellen. In dit artikel worden de resultaten van de eerste tellingen besproken.

Methode

Om inzicht te krijgen in de omvang en de spreiding van de populatie van de duiven in de binnenstad is in najaar 2002 een eerste telling uitgevoerd voorafgaand aan de in gebruik name van de duiventil. Hiertoe is de oude binnenstad (zonder Spitaalstad) in vijf wijken verdeeld (Gravenhof/Waterstraat, Sprongstraat/Oudewand, Barlheze/Rozengracht, Kerkhof/Rodetorenstraat, Nieuwstad) en zijn deze wijken door tweetallen vrijwilligers in een namiddag tegelijkertijd gedurende een half uur bezocht. Daarbij zijn alle van de straat zichtbare duiven geteld. Ook vliegende duiven zijn geteld, maar niet apart vermeld. Het weer was droog en bewolkt. Naast de telling is er aan bewoners van de binnenstad en omgeving een korte enquête toegezonden om te peilen in hoeverre er sprake is van overlast.

In oktober 2006 zijn zoveel mogelijk op gelijke wijze weer een telling en een enquête uitgevoerd. Het was droog en helder, met een stralende zon.

Figuur 11.1 Aantallen en verspreiding duiven in de binnenstad van Zutphen in oktober 2002. Een kleine stip vertegenwoordigt één duif. Grote stippen vertegenwoordigen meerdere duiven; het aantal wordt in de stip aangegeven.

In tegenstelling tot 2002 is nu de Nieuwstad niet meegenomen. Hier bleek in 2002 geen sprake van belangrijke overlast. Verder is er onderscheid gemaakt in vliegende en zittende duiven en tussen stadsduiven en Turkse Tortels (*Streptopelia decaocto*). Stadsduiven vliegen vaak in grote koppels boven de binnenstad zonder dat duidelijk is in welk gedeelte van de binnenstad ze thuishoren. Turkse Tortels geven – in tegenstelling tot stadsduiven – veel minder overlast omdat ze niet in dakgoten broeden.

De tellingen werden uitgevoerd door vrijwilligers van de SSZ en de Vogelwerkgroep Zutphen. Zonder hun hulp was het niet mogelijk geweest om de hele binnenstad in de benodigde korte tijd te tellen.

Resultaten

In 2002 werden in totaal 309 duiven geteld (zie figuur 11.1). Grote concentraties bevonden zich in de Beukerstraat (26), Sprongstraat (55), Lange Hofstraat (27), de Gravenhof met de St. Walburgiskerk (32) en de Kuiperstraat (16).

In 2006 werden minder duiven geteld. Van de straat waren in totaal 88 duiven op de

huizen en straten geteld, waarvan 13 Turkse Tortels (zie figuur 11.2). Daarnaast werden minimaal 3 vluchten duiven gesignaleerd: één van 80-100 duiven, één van ca. 30 en één van 10-15 duiven. Tellen we de maxima hiervan bij elkaar op, dan komen we tot maximaal 145 vliegende duiven en 233 duiven in totaal. Nergens worden op de daken grote concentraties duiven geteld, behalve in de Sprongstraat ter hoogte van de geplaatste til (25).

Vergelijken we de situatie van 2006 met die van 2002 dan lijkt er op het eerste gezicht een groot verschil: in 2006 werden veel minder duiven op de daken geteld dan in 2002. Dit beeld wordt vertekend door de grote aantallen vliegende duiven. In 2002 werd geen grote groep van 80-100 vliegende duiven gesignaleerd. Kleine groepen werden waarschijnlijk geteld bij de straat waar de duiven vliëgend werden waargenomen. De aantekeningen van 2002 bevestigen dat in één geval.

Vergelijken we het totaal aantal duiven, dan kan er geen significante afname worden geconstateerd. Daarvoor is een enkele telling te onbetrouwbaar.

Om te kunnen vaststellen of de duiventil heeft gewerkt in het concentreren van de duiven op één plek, moeten we ook kijken naar de tellingen in de til zelf. Door de SSZ zijn in 2006 in en om de til maandelijks de duiven geteld. Uit deze cijfers blijkt dat in het begin van 2006 zo'n 50 duiven in en rond de til verbleven. Aan het eind van het jaar was dit aantal verdubbeld. In combinatie met de aantallen in de binnenstad mag hieruit worden geconcludeerd dat de duiven zich enigszins concentreren rond de til, maar ook dat het plaatsen van de til en het voeren van de duiven aldaar waarschijnlijk niet heeft geleid tot een grote afname van het totaal aantal duiven.

Tabel 11.1 Uitkomsten enquêtes in 2002 en 2006 onder bewoners, winkeliers etc. naar de overlast van duiven. In 2006 zijn minstens zoveel enquêtes uitgezet als in 2002.

Overlast?	2004	2006
Geen	139 (53%)	123 (88%)
Wel	125 (47%)	17 (12 %)
Totaal	264	140

Figuur 11.2 Aantallen en verspreiding duiven in de binnenstad van Zutphen in oktober 2006. Een kleine stip vertegenwoordigt één duif. Grote stippen vertegenwoordigen meerdere duiven; het aantal wordt in de stip aangegeven. Donkere stippen vertegenwoordigen stadsduiven, lichte stippen Turkse Tortels.

Uit de enquêtes blijkt dat de overlast van duiven sterk is afgenomen (tabel 11.1). In 2002 gaf 47% van de respondenten aan last te hebben van duiven en in 2006 nog maar 12%. Hierbij moet wel worden aangetekend dat het aantal respondenten in 2006 een stuk lager lag dan in 2002. De enquête geeft aan dat er nog wel sprake is van overlast in de Sprongstraat en omgeving, maar dat deze sterk is verminderd.

Conclusies

In de binnenstad bevindt zich een vrij constante populatie stadsduiven en een veel kleinere populatie Turkse Tortels. Er zijn aanwijzingen dat het plaatsen van de duiventillen in combinatie met het voeren van de aanwezige duiven en het wisselen van eieren voor kunsteieren heeft geleid tot een concentratie van een deel van de duiven in de til en naaste omgeving.

De overlast door stadsduiven is sterk verminderd, waarmee het plaatsen van de eerste duiventil aan zijn doel lijkt te beantwoorden. Daarmee is de overlast in dit deel van de binnenstad nog niet geheel ondervangen. De concentratie van duiven in de Sprongstraat is dermate groot dat de plaatsing van een tweede til noodzakelijk lijkt.

Naschrift

Voor hen die geïnteresseerd zijn in het wel en wee van de slechtvalkennestkast: in 2006 is ook uit Duitse literatuur duidelijk geworden dat de nestkast op de toren van de St. Walburgiskerk nauwelijks invloed kan hebben op de populatie in de duiventil.

Medio 2006 is het luik voor de slechtvalkenkast verwijderd en is de kast dus operationeel geworden. De nestkast is vanaf de Vispoorthaven duidelijk zichtbaar. Eind januari 2007 is de kast nog een kwartslag gedraaid om de opening uit de wind te zetten. Wellicht hebben we dit voorjaar ons eerste broedpaar.

Johan Blanksma
Leestenseweg 24
7207 EA Zutphen
0575-522795
johan@blanksma.nl

Adri Mulder
Stokebrand 572
7206 ET Zutphen
0575-521468
adri.mulder@planet.nl

12 Broedvogels van het Landgoed Voorstonden in 2006

door Symen B. Deuzeman (SOVON)

In het voorjaar van 2006 is het Landgoed Voorstonden in opdracht van de Vereniging Natuurmonumenten Oost-Veluwe geïnterviewd op broedvogels. Hierbij is de werkwijze van de zogenaamde 'uitgebreide territoriumkartering' toegepast, waarbij gemiddeld 15,5 minuten per ha werd besteed aan veldwerk. De totale oppervlakte van Voorstonden omvat 194,7 ha. Bos beslaat met ruim 49% het grootste deel van Voorstonden. In het parkbos komt het landgoedkarakter goed tot uiting door de verschillende oude lanen van beuken en eiken en enkele oude opstanden van deze boomsoorten. Ouder eikenbos is met name te vinden in het noordelijk deel van Voorstonden en op een aantal plaatsen is moerasbos aanwezig, dat voornamelijk bestaat uit elzenbroekbos afgewisseld met wilg, berk en populier. Naaldbos is vooral te vinden in het zuidelijke deel. Overige terreintypen in Voorstonden bestaan uit extensief beheerde graslanden, verpachte akkers en diverse waterpartijen als vijvers, grachten en gegraven poelen. De inventarisatie is uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. De broedvogelkartering vond plaats in het kader van broedvogelmonitoring, die minimaal eens in de zes jaar wordt uitgevoerd op de terreinen van Natuurmonumenten. Daarnaast was een goede update van de broedvogelbevolking gewenst voor de werkzaamheden van het herstelplan Voorstonden en voor reguliere boswerkzaamheden, die in 2006 zullen

plaatsvinden. De broedvogelgegevens dienen op een gedetailleerd schaalniveau te zijn verzameld en lenen zich voor ecologische interpretaties. Voorts was het van belang om de resultaten van de inventarisatie te vergelijken met die van de voorgaande broedvogelinventarisaties in 1995 en 2000.

Resultaten

In het Landgoed Voorstonden zijn in totaal 65 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 54 broedvogelsoorten zijn gegevens verzameld, de overige elf behoren tot de (zeer) algemene soorten en van deze soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd. In totaal zijn negen soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten te weten: Koekoek, Groene Specht, Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Wielewaal, Huismus, Ringmus en Kneu. In de terminologie van SOVON kan de IJsvogel als zeldzame broedvogel worden aangeduid.

In 2006 zijn in Voorstonden 65 broedvogelsoorten aangetroffen. Dit is iets meer dan de 58 vastgestelde soorten in 1995 en de 61 soorten in 2000. Hiermee is Voorstonden in de afgelopen tien jaar iets toegenomen in soortenrijkdom. Ten opzichte van de laatste broedvogelmeting in 2000 hebben negen soorten zich nieuw of opnieuw gevestigd: Grauwe Gans, Sperwer, Waterhoen, Kievit, Bosuil, Putter, Sijs, Kneu en Kruisbek. Hieronder bevindt zich één Rode Lijstsoort, te weten de Kneu. Van de Bosuil is het de vraag of het werkelijk om een hervestiging gaat; vermoedelijk is de soort in 2000 gemist tijdens de avondrondes. In totaal zijn vijf soorten niet vastgesteld in het te vergelijken gebied in 2006: Soepeend, Havik, Turkse Tortel, Zomertortel en Spotvogel. Hieronder bevinden zich twee Rode Lijstsoorten: Zomertortel en Spotvogel.

Discussie

Vrijwel alle soorten die gebonden zijn aan water laten een sterk positieve ontwikkeling zien. Een verklaring voor deze ontwikkeling is onder meer te vinden in het beheer van de watergangen in het terrein. Natuurmonumenten werkt aan de verbetering van de waterkwaliteit. Ook zijn op diverse plaatsen poelen gegraven. Het gevarieerde halfopen landschap van Voorstonden is uitermate geschikt voor roofvogels. De ontwikkeling volgt dan ook in grote lijnen de landelijke trend, met een toename van de Buizerd en een stabiele ontwikkeling van de Sperwer. Vogelsoorten van opgaand bos met loofbomen laten voor de meeste soorten een positieve ontwikkeling zien. Met name de landelijk fors in aantal afgenomen Wiele-

waal doet het goed in Voorstonden, vooral in de percelen waar nog populieren staan. Vermeldingswaardig is de toename van de Grote Lijster, terwijl de landelijke trend negatief is. De soort is afhankelijk van voldoende aanbod aan een afwisseling van bossen, bosranden en grazige vegetaties, zoals de extensief beweidde graslanden van Natuurmonumenten. De Appelvink laat een opvallende toename zien, wat erop wijst dat het opgaande bos steeds ouder en gevarieerder van structuur wordt. Voorstonden is rijk aan kritische bosbewoners en dan met name vogelsoorten die afhankelijk zijn van dikke bomen met veel dood hout en een goede beschikbaarheid aan hollen. De meeste soorten van oud opgaand bos laten een stabiele tot positieve ontwikkeling zien, zoals de Kauw en Holenduif. De Kleine Bonte Specht, een uiterst kritische bosbewoner, laat een duidelijke toename zien in de eikenbossen en het elzenbroekbos met zachthoutsoorten. Soorten die een duidelijk negatieve ontwikkeling vertonen zijn soorten van dichte struwelen of jonge aanplant van naald- en loofhoutopstanden. Het gaat hier vooral om Zomertortel, Spotvogel, Goudvink en Geelgors. Een verklaring ligt vooral in het ouder worden van de naaldhoutopstanden en daarmee biotoopverlies. Bij het verdwijnen van de Zomertortel speelt de sterk negatieve landelijke trend vermoedelijk ook een belangrijke rol. Opvallend is de sterke toename van de Boompieper langs de bosranden en in de graslanden. Deze ontwikkeling heeft ongetwijfeld te maken met de herinrichting van de graslanden, maar ook met de landelijk positieve trend.

In de evaluatie worden een aantal conclusies getrokken en enkele beheersaanbevelingen gedaan die een verdere ontwikkeling van de broedvogelbevolking kunnen stimuleren.

Deze bijdrage is een samenvatting van het volgende rapport:

Deuzeman S.B. 2006. Broedvogels van het Landgoed Voorstonden in 2006. SOVON-inventarisatierapport 2006-42. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Vereniging Natuurmonumenten.

Symen Deuzeman
SOVON Vogelonderzoek Nederland
Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen

Tabel 12.1 Soorten, aantallen en dichtheden per 100 ha vastgesteld in het Landgoed Voorstonden. Rode Lijstsoorten staan aangegeven met een sterretje.

Soort	2006	N/ 100 ha	Soort	2006	N/ 100 ha
Grauwe Gans	10	5,1	Zwartkop	66	33,8
Nijlgans	1	0,5	Vuurgoudhaan	9	4,6
Wilde Eend	16	8,2	Grauwe Vliegenvanger*	10	5,1
Wespendief	1	0,5	Bonte Vliegenvanger	1	0,5
Sperwer	2	1	Staartmees	12	6,2
Buizerd	6	3,1	Glanskop	16	8,2
Fazant	1	0,5	Matkop*	12	6,2
Waterhoen	1	0,5	Kuifmees	8	4,1
Meerkoet	9	4,6	Zwarte Mees	17	8,7
Kievit	2	1	Boomklever	35	17,9
Houtsnip	1	0,5	Boomkruiper	37	19
Holenduif	9	4,6	Wielewaal*	3	1,5
Koekoek*	2	1	Gaai	12	6,2
Bosuil	6	3,1	Ekster	1	0,5
IJsvogel	1	0,5	Kauw	7	3,6
Groene Specht*	2	1	Zwarte Kraai	4	2,1
Zwarte Specht	1	0,5	Spreeuw	39	20
Grote Bonte Specht	24	12,3	Huismus*	7	3,6
Kleine Bonte Specht	8	4,1	Ringmus*	13	6,7
Boerenwaluw*	4	2,1	Groenling	13	6,7
Boompieper	13	6,7	Putter	1	0,5
Witte Kwikstaart	6	3,1	Sijs	1	0,5
Grote Lijster	10	5,1	Kneu*	5	2,6
Bosrietzanger	1	0,5	Kruisbek	1	0,5
Braamsluiper	3	1,5	Goudvink	11	5,6
Grasmus	7	3,6	Appelvink	13	6,7
Tuinfluitier	43	22	Geelgors	5	2,6

13 Een IJsvogelbroedwand in de Klarenbeek

door Steven de Bie

Langs de Klarenbeek en de Voorster Beek in de gemeente Voorst worden regelmatig IJsvogels waargenomen. Ook tijdens de bekendtellingen die door onze vogelwerkgroep in de winter 2005-2006 zijn gehouden, werd deze vogelsoort steeds gezien. Zelf woon ik vlakbij beide beken en heb ik de afgelopen jaren regelmatig

IJsvogels kunnen bewonderen. Ik heb echter geen tekenen gezien die erop duiden dat de IJsvogel ook broedt in de oevers van deze beken. Een belangrijke oorzaak lijkt te zijn dat er geen geschikte broedwand is: een steile kant die onbegroeid is en hoog genoeg, zodat ook bij hoog water het nest droog blijft.

Zo'n broedwand is zelf gemakkelijk te maken en er is in Nederland veel ervaring opgedaan met de aanleg ervan. Het Landschap Noord-Holland heeft er een speciale brochure over gemaakt. Het blijkt dat de Voorster Beek niet geschikt is om een dergelijke broedwand aan te leggen: de oevers zijn niet hoog genoeg om zeker te kunnen stellen dat ook bij hoog water het nest droog blijft.

De Klarenbeek biedt meer mogelijkheden: langs het traject van Huize Klarenbeek tot de samenvloeiing met de Voorster Beek zijn op tal van plaatsen hoge oevers aanwezig, met voldoende dekking tegen predatoren, etc.

Figuur 13.1 Aanleg van de broedwand voor de IJsvogel langs de Klarenbeek.

Omdat de IJsvogel een kwetsbare broedvogelsoort is in Nederland, kunnen potentiële broedwanden een bijdrage leveren aan het behouden van deze vogelsoort. Ik heb het Waterschap Veluwe toestemming gevraagd voor de aanleg van een IJsvogelbroedwand op twee plaatsen langs de Klarenbeek. Het waterschap heeft mijn verzoek in behandeling genomen en kwam al snel met een positief besluit. En niet alleen dat: er werd zelfs een graafmachine met bestuurder beschikbaar gesteld om het werk met mij uit te voeren. Ook het landgoed Ekeby dat de gronden aan de noordzijde van de Klarenbeek bezit, juichte de aanleg van de broedwanden toe. Eind maart was het zover; op een ochtend zijn we aan de slag gegaan met het verticaal afgraven van de oevers en het verwijderen van de begroeiing. De foto geeft een impressie van het werk (figuur 13.1).

Al na enkele dagen nam ik een IJsvogelpaartje en ook een zingend mannetje waar bij de meest hoge wand, en ook duidelijke graafsporen. De gehele zomer door hebben de IJsvogels intensief gebruik gemaakt van de wand. De ingangen zijn uitgesleten. Helaas kon ik afgelopen zomer niet regelmatig gaan kijken, maar ik heb het vermoeden dat er gebroed is. Zeker is dat echter niet. Dit komende voorjaar zal ik de wanden extra in de gaten houden. Maar eerst moet ik nog wat herstel- en snoeiwerk uitvoeren om te zorgen dat de wanden weer piekfijn in orde zijn voor de IJsvogels.

Steven de Bie
Oudhuizerstraat 10
7382 BR Klarenbeek

14 Zeldzame broedvogels en kolonie- vogels 2006

door Michiel van der Weide

Het zou mooi zijn om jaarlijks alle zeldzame broedvogels en kolonievogels in het werkgebied van de vogelwerkgroep geteld te krijgen. Voor de kolonievogels lukt dat al heel redelijk (met name Roek en Huiszwaluw). Van de zeldzame broedvogels is ons beeld nog onvolledig. Hoewel niet alle broedgevallen zijn opgespoord, is het toch zinvol vast te leggen wat wel gevonden is. Dit artikel presenteert kort de resultaten van de zeldzame broedvogels en van de kolonievogels Visdief en Oeverzwaluw. Uiteraard hoop ik dat dit overzicht waarnemers stimuleert in 2007 meer aandacht te besteden aan de zeldzame broedvogels. Iedereen wordt opgeroepen relevante waarnemingen van soorten uit tabel 14.1 door te geven. Aanvullingen op onderstaand overzicht zijn ook welkom.

Tabel 14.1 Overzicht van de zeldzame broedvogels en kolonievogels waarvan broedgevallen doorgegeven mogen worden.

Kolonievogels	Zeldzame broedvogels
Blauwe Reiger	Ooievaar
Visdief	Canadese Gans
Oeverzwaluw	Brandgans
Huiszwaluw (woonkernen)	Kolgans
Roek	Bruine Kiekendief
	Kwartelkoning
	Kleine Plevier
	Steenuil
	Kerkuil
	IJsvogel
	en overige

Ooievaar (minimaal 10 bezette nesten)

- 't Ganzenei Cortenoever 33-47-32: nest met paar, nestsucces onbekend
- 't Willink Wichmond 33-47-43: nest met paar, nestsucces onbekend
- veerpont Bronkhorst 33-46-54: 3 jongen
- oude steenfabriek De Hoven 33-36-25: succesvol paar
- Voorsterbeek/Rammelwaard 33-26-43: min. 2 jongen
- Lange Dijk, Tonden 33-35-55
- Empe 33-36-32: nest met paar, nestsucces onbekend
- Hommelstraat, Empe 33-45-45: nest met paar, nestsucces onbekend
- Rijsselsche waarden 33-27-51 (succesvol) en 33-27-41 (2 jongen)

Brandgans (minimaal 8 broedparen)

- de Vijver, Zutphen 33-37-52: 1 paar met 5 jongen (waarvan 1 pul Brandgans en de rest Grauwe Gans)
- Kinderboerderij De Schouw, Zutphen 33-37-51: 2 paren met jongen (tevens 6 adulten)
- Kinderboerderijtje Zwanevlot 33-47-11: succesvol paar (dat niet kan vliegen, maar de jongen wel)
- Marshaven, Zutphen: 33-36-25: 3 nesten, groep van 22 adulten
- watermolen, Hackfort 33-48-31: 1 amper vliegvlug jong op 24 juli

Canadese Gans (minimaal 5 broedparen)

- De Schouw, Zutphen 33-37-51: 3 paren, waarvan 1 succesvol
- de Vijver, Zutphen 33-37-52: gepaard met soepgans, succesvol
- Marshaven, Zutphen 33-36-25: mogelijk territorium

Bruine Kiekendief (1 broedgeval)

- Oude IJsselstrang - Sprabanen 33-36-23: zeker broedgeval, min. twee jongen uitgevlogen

Kwartelkoning

Geen.

Kleine Plevier (minimaal 1 broedpaar)

- Rammelwaard 33-26-55: 1 paar alarmerend
- Boshuis 33-48-31: 1 paar alarmerend

Visdief (19 broedparen)

- De Mars, Zutphen 33-37-21: 19 paar

Kerkuil (minimaal 3 broedparen)

- Baakseweg, Vorden (kantoor NM) 33-48-33
- Hekkelerdijk 33-48-21: roepende vogel
- boerderij aan de Kanonsdijk 33-36-45: twee jongen uitgevlogen

IJsvogel (minimaal 6 broedparen)

- Voorstonden 33-36-52: alarmerend paar nabij vermoedelijke nestlocatie
- Rammelwaard 33-26-44: territorium, geen nadere info
- Berkel-Afleidingskanaal 33-38-31: paar met nest
- Broekweg, Wichmond 33-47-55: nest
- Huize den Dam 33-37-23: territorium, geen nadere info
- Hackfort, Dijkmanshuis 33-48-31: territorium
- Hackfort, Makkingbroek 33-48-21: nest
- Hackfort, Baakseweg 33-48-41: nest

Oeverzwaluw (71 nesten)

- Bronsbergen 33-47-12: 66 bewoonde nesten
- Marshaven, Zutphen 33-36-25: 4-6 bewoonde nesten

Grote Gele Kwikstaart (minimaal 2 broedparen)

- watermolen, Hackfort 33-48-32: succesvol broedpaar
- Sluis Twentekanaal Eefde 33-37-23: paar baltzend, zingend

Volledigheid

In het werkgebied van de vogelwerkgroep worden op verschillende plaatsen broedvogelinventarisaties uitgevoerd. In 2006 zijn o.a. BMP-inventarisaties uitgevoerd in de Stokebrand, Rammelwaard, een deel van Hackfort en de wijk Ooyerhoek. Daarnaast worden er ook via losse waarnemingen broedgevallen geconstateerd. Met name het zuidoostelijke deel van het werkgebied (ten oosten van de IJssel en ten zuiden van het Twentekanaal) is vrij volledig geteld. De waarnemingen zijn ontleend aan persoonlijke mededelingen en internet (www.waarnemingen.nl, website VWG De IJsselstreek).

Dankwoord

De onderstaande broedgevallen zijn vastgesteld door: Henk-Jan Hof, Michel Klemann, Frans Parmentier, Jeroen Philippona, Guido Verhoef, Jeroen Voerknecht en Michiel van der Weide.

Oproep

Iedereen wordt opgeroepen relevante waarnemingen van soorten uit tabel 14.1 door te geven. Complete gebiedsinventarisaties zijn uiteraard het meest waardevol maar met veel losse waarnemingen valt ook wat te doen. Aanvullingen op dit overzicht van 2006 zijn ook welkom.

Michiel van der Weide
Hobbemakade 37
7204 BL Zutphen
0575-513189
mvdweide@kpnplanet.nl

15 Bestuurs- verslag 2006

door Jeroen Philippona

Net als in het oprichtingsjaar 2005 wil het bestuur verslag doen van de activiteiten van de vogelwerkgroep in 2006 in een bestuursverslag. De Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving is in 2005 opgericht en er zijn veel activiteiten georganiseerd. In het tweede jaar is deze lijn enthousiast doorgezet. De bestuurssamenstelling is ongewijzigd.

Activiteiten van de vogelwerkgroep in 2006

De leden van de vogelwerkgroep hebben zich met vele zaken bezig gehouden. Hieronder een kort overzicht:

- broedvogelinventarisaties van gebieden: Hackfort, Stokebrand, stadspots;
- soortgerichte inventarisaties: roofvogels, Roeken, Huiszwaluwen, nesten Knobbelzwaan, Fazanten, zeldzame broedvogels;
- tellingen: trekvogeltellingen op een vaste trektelpost, maandelijkse watervogeltellingen, wintervogeltelling over het gehele werkgebied in de maand januari (georganiseerd door Michel Klemann, met vele deelnemers); stadsduiventelling; bekentellingen bij de Klarenbeek;
- roofvogelonderzoek;
- excursies;
- inrichting en onderhoud Oeverzwaluwwand;
- weidevogelbescherming in de Tichelbeekse waarden;
- indienen van een zienswijze en overleg met boer Breukink over inrichting Stokebrandsweerd;
- opzetten van een vogelcursus voor beginners;
- regelmatig terugkerend overleg met de gemeente.

Contact tussen leden

Contact tussen leden vindt vooral plaats per e-mail en via de internetcontactgroep zutphen_vogelnet@yahoogroups.com. Daarnaast is de website www.vwg-zutphen.nl een belangrijk platform voor informatie-uitwisseling.

In 2005 was gestart met een maandelijkse ontmoetingsavond in café Camelot. In 2006 bleek de behoefte hieraan niet groot. Alleen op de avonden die gekoppeld waren aan een excursie kwamen enige leden opdagen. Na enkele matig tot slecht bezochte avonden is na de zomer besloten hier voorlopig niet mee door te gaan.

Algemene ledenvergaderingen

Op 31 oktober is de jaarlijkse ledenvergadering gehouden. In het algemene gedeelte, met een terugblik op het afgelopen jaar, hebben verschillende personen iets verteld over hun inzet, bijvoorbeeld Frans Parmentier over weidevogelbescherming en Jan Hof over de Oeverzwaluwwand. Na de pauze gaf Adri een boeiende presentatie over het Biebrzagebied in Noordoost Polen.

Overleg en samenwerking met de gemeente

In 2005 is gestart met een halfjaarlijks overleg met de gemeente in de persoon van wethouder Van Oosten. Verschillende onderwerpen zijn door de vogelwerkgroep aangekaart en hebben geleid tot afspraken, waaronder aanpassing aan de glazen wand bij de Den Elterweg, de start van weidevogelbeheer in de Tichelbeekse waarden en betrokkenheid van de vogelwerkgroep bij de inrichting van de Stokebrandsweerd.

Stokebrandsweerd

Eind 2005 had de vogelwerkgroep een zienswijze ingediend over de aanlegvergunning voor inrichting van de Stokebrandsweerd. Hieruit is overleg met de eigenaar en uitvoerder van de plannen, de heer Breukink, voortgekomen. In februari is het terrein met hem bezocht en zijn voorstellen voor zonering van activiteiten gedaan. Het gebied wordt ingedeeld in een noordelijke zone waar honden kunnen worden uitgelaten en een door water en enkele borden afgeschermd centrale

zone, waar vogels voldoende rust en bescherming zullen vinden. Ook zijn door de vogelwerkgroep enkele suggesties gedaan voor de inrichting van de oeverzones en zandige hoogwatervluchtplaatsen.

Weidevogelbescherming in de Tichelbeekse waarden

Frans Parmentier heeft het initiatief genomen tot een weidevogelbeschermingsproject in de Tichelbeekse waarden. De gemeente (grondeigenaar) is gevraagd om een bemiddelende rol te spelen naar de pachters en om een reguliere subsidie in te zetten. In 2006 is Frans in overleg met boeren op beperkte schaal, maar met succes, gestart met actieve bescherming.

Beheer Oeverwaluwand

Op 6 april is het beheer van de Oeverwaluwand officieel overgedragen aan de vogelwerkgroep door wethouder Adriaan van Oosten, door symbolisch een nestgat te dichten met lemig zand. Het beheer wordt gecoördineerd door Jan Hof en Jan Eshuis, die extra zand hebben laten aanvoeren om het dijklichaam te versterken tegen erosie. Ruim voor het broedseizoen zijn gebruikte nestgaten schoongemaakt en opnieuw gevuld met lemig zand. Tijdens het broedseizoen hebben ze de ontwikkeling van de kolonie nauwkeurig bijgehouden.

Nestkast voor Slechtvalken

De nestkast op de toren van de St. Walburgiskerk is in 2006 door de Kerkvoogdij geopend. De opening is zuid-west gericht. Begin 2007 is deze gedraaid naar het zuidoosten. Er zijn nog geen slechtvalken bij de kast waargenomen.

Dag van de Duurzaamheid

Op de Dag van de Duurzaamheid op 24 september bij de Kaardebol heeft de vogelwerkgroep zich op een stand gepresenteerd. Getoond werden een kaart van ons werkgebied, exemplaren van het jaarboek 2005, nestkasten, cursusboeken, een nieuwe vouwfolder en een laptop met onze homepage.

Vogelcursus

Op initiatief van Adri Mulder en aansluitend bij de gidsencursus van het IVN is in september gestart met een Vogelcursus voor

beginners. In het voorjaar is hiervoor in de lokale pers aandacht geweest. Er hebben zich 30 personen aangemeld, terwijl er voor 21 personen plaats was. Besloten is leden van de vogelwerkgroep voorrang te geven en verder op basis van inschrijfdatum te selecteren. Adri is coördinator, maar de cursus wordt gegeven door een zestal mededocenten. De cursus bestaat uit zes avonden in de Kaardebol en zeven excursies, waaronder één naar de Oostvaardersplassen. De cursus is inmiddels gestart en tot nu toe een groot succes gebleken.

Tot slot

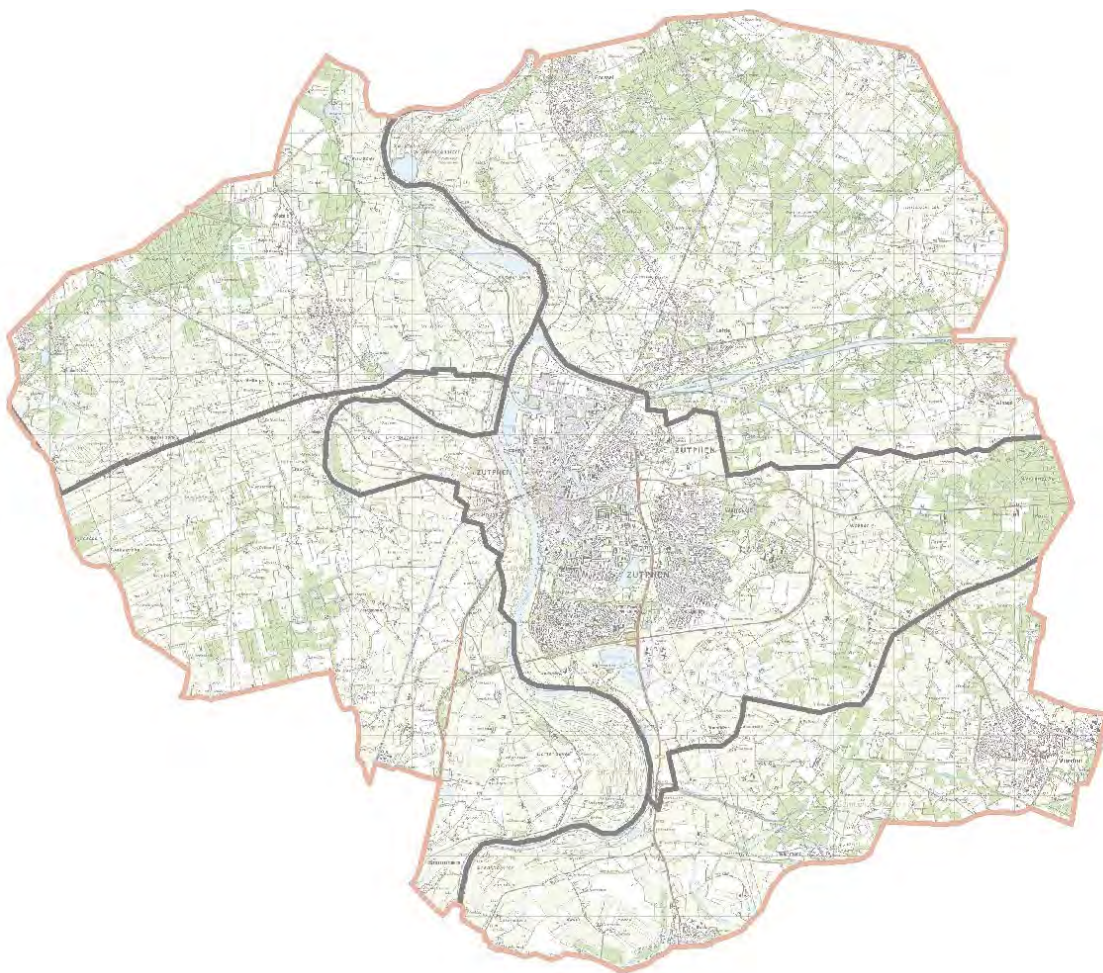
De Vogelwerkgroep Zutphen en omstreken heeft in 2006 de in het oprichtingsjaar ingezette lijn voortvarend kunnen doortrekken. Inmiddels zijn er 39 betalende leden, ruim een verdubbeling ten opzichte van 2005 en er is mede dankzij de Vogelcursus een flink positief kassaldo. Met al deze leden en financiële meewind hopen we ons in 2007 weer flink te kunnen roeren ten gunste van de vogels in en om Zutphen. Er zijn plannen genoeg!

Jeroen Philippona
Berkelsingel 72
7201 BM Zutphen
jphilippona@hetnet.nl

Vogels in Zutphen en omgeving 2006 is een uitgave van de Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving. Deze vereniging is in april 2005 opgericht en heeft tot doel het bevorderen van de kennis van vogels zoals die in de vrije natuur voorkomen en het beschermen van die vogels en de omgeving waarin zij leven. Dit willen we bereiken door onderzoek, beleidsadvisering, voorlichting en educatie. Ons werkgebied staat op onderstaand kaartje weergegeven.

Meer weten?

Bezoek onze website: www.vwg-zutphen.nl

Dit is een uitgave van de
Vogelwerkgroep Zutphen en omgeving